

Funker det – fortsatt?

Evaluering av IT Funk 2007-2012

Anders Ekeland og Ingunn R. Sørli

14. mai 2012

Evalueringen beskriver og vurderer IT Funk i Norges forskningsråd i perioden 2007-2012. Framtidig behov og innretning drøftes med utgangspunkt i endringer i det juridiske og organisatoriske rammeverket siden starten i 1998 samt ut i fra måloppnåelse i prosjekter og gjennom Brukerforum.

Innholdsfortegnelse

1	Oppsummering - Anbefalinger	4
2	Om oppdraget	6
2.1	Mål for evalueringen	6
2.2	Kilder	6
3	Om IT Funk og Brukerforum	8
3.1	Organisering	8
3.2	Ambient Assisted Living, Joint Programme (AAL JP)	10
3.3	Brukerforums møter	10
3.4	Tidligere evalueringer	11
4	Prosjekter og administrasjon	13
4.1	Økonomiske prosjektdata	16
4.2	Kostnader til administrasjon, sekretariat og informasjon	18
5	Brukerforum – medlemmenes vurderinger	21
5.1	Spørreskjema og intervjuer	21
5.2	Hovedfunn i spørreundersøkelsen	22
5.3	Eksempler på resultater fra spørreundersøkelsen	22
5.3.1	Formidling og engasjement	23
5.3.2	Graden av innflytelse på prosjekter og strategi	25
5.3.3	Vurderinger av ITFs drift	27
5.4	Brukerorganisasjonenes vurderinger av videreføring og innretning	30
5.5	Øvrige medlemmers vurderinger	31
5.5.1	Standard Norges innspill og vurderinger	32
5.5.2	Abelias vurderinger	33
5.5.3	Landsorganisasjonens vurderinger	34
6	Observatørens vurderinger av videreføring og innretning	35
6.1	Vurdering av samarbeidet og kontakten med IT Funk	35
6.2	Overordnet inntrykk av IT Funks måloppnåelse	35
6.3	IT Funk og Brukerforums framtid	36
6.4	Gjenstående utfordringer	37

7	IT Funk - vurderinger fra Forskningsrådets administrasjonen	38
8	Politiske og organisatoriske rammebetingelser.....	40
8.1	Ansvaret for universell utforming av IKT.....	40
8.2	Ansvarsendringer og omorganiseringer i inkluderingspolitikken	41
8.3	Rammebetingelsene i Forskningsrådet	42
9	Måloppnåelse – prosjektene (Del A)	43
9.1	Prosjektenes bidrag til å frambringe løsninger for ulike målgrupper	43
9.2	Forprosjektenes skjebne og rolle	45
9.3	De ulike prosjekttypene	47
9.4	IT Funk prosjektenes relevans for målgruppene	49
9.5	Prosjektene og deres nettverk	50
9.6	Informasjonsaktiviteter og nettverksbygging.....	53
9.7	Prosjektresultater– kvantitative indikatorer	53
10	Behovet for framtidige satsinger (Del B)	55
	Vedlegg 1 OPPDRAGSBESKRIVELSE EVALUERING AV IT FUNK (2007-2012).....	59
	Vedlegg 2 Medlemmene i Brukerforum (2009-2012).....	60
	Vedlegg 3 Spørreundersøkelse til medlemmer i Brukerforum	62
	Vedlegg 4 IT Funks strategi for forskning og innovasjon 2010 – 2012.....	67
	Vedlegg 5 Evalueringstekniske momenter	78

1 Oppsummering - Anbefalinger

Tittelen på evalueringen er "IT Funk - funker det - fortsatt?" Svaret er ja.

Målsettingene er nådd fordi:

- Prosjektresultater er tilfredsstillende og relevante, både nasjonalt og internasjonalt.
- Brukerforum er en suksessfaktor kombinert med en aktiv koordinator og idealistiske FoU bedrifter og forskere.
- IT Funk er også aktiv overfor sitt innovasjonssystem: Det vil si at prosjektetablering og gjennomføring komplementeres med standardiseringsarbeid, en aktiv holdning til design og et informasjonsarbeid innad i forvaltning og virkemiddelapparat og utad.

Etter vår mening krever virkeliggjøring av målene i Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven ikke bare forskrifter, men aktører som initierer og gjennomfører utviklingsprosjekter som fremmer inkludering. I forbindelse med alternativer for videreføring, må følgende utfordringer vurderes:

1. Finansieringen av prosjektene er på et så lavt nivå at det går uforholdsmessig mye ressurser med til koordinering og andre tiltak i forhold til prosjektbevilgningenes størrelse. AAL prosjektene har endret dette til det bedre i siste del av perioden. IT Funk har også bidratt til at Verdikt har støttet større prosjekter for universell utforming, men slike pådriverbidrag kommer ikke fram i noen oversikter.
2. En bør vurdere om ikke IT Funk – og spesielt Brukerforum – bør få en rolle i å sørge for at "all ny IKT rettet mot allmennheten skal være universell utforming fra 2011"¹ og få funksjoner som høringsinstans- og kompetanseorgan. Det betyr at Brukerforums ressurser må styrkes.
3. Bevilgende departementer må ta på alvor at Forskningsrådet, i følge de to ansvarlige avdelingsdirektørene, ikke er interessert i å opprettholde IT Funk i sin nåværende form, som et mini-program. De ønsker å beholde Brukerforum, uten selvstendig prosjektportefølje for FoU, fordi:
 - Arbeidsformen med tett samarbeid mellom søker og koordinator er uvanlig og ressurskrevende, og det kan binde opp dem som skal godkjenne prosjektene på en uheldig måte.
 - De ser Brukerforums verdi som arena.
 - IT Funks virkemidler er ikke så unike som tidligere. Behov kan dekkes gjennom andre former for forprosjektstøtte, veiledning i forbindelse med skisser/søknader, Skattefunn og tradisjonell prosjektstøtte.

¹Regjeringens handlingsplan s. 24

4. Det er etter evaluators oppfatning fare for at Brukerforum blir mindre relevant for medlemmene og dermed svekket, uten prosjektportefølje. Forskningsrådet er uansett det organ som har best mulighet til å sørge for at FoU-koplingen opprettholdes gjennom andre mekanismer. Eksempler på slike mekanismer er:
 - Å formalisere Brukerforums rolle som høringsinstans.
 - Å opprettholde koordinator- og pådriverrollen i Brukerforums sekretariat og anvende disse ressursene for å påvirke og bistå andre programmer i alliansebygging og prosjektetablering med base i Brukerforums kompetanse og kunnskap. Avgjørelsen om prosjektstøtte vil avgjøres av et tradisjonelt programstyre. Nåværende tette og oppfølgende arbeidsform som er en stadig viktigere suksessfaktor, frikoples da fra bevilgningsmyndigheten.
 - Å gi sekretariatet/IT Funk/Brukerforummulighet for å bevilge midler til kartlegginger, utvikle forslag til satsingsområder for universell utforming, nettverkstiltak, standardisering og for offentlige innkjøp.

5. Dersom Brukerforum skal arbeide bredere for å påvirke forskningsagendaen og prosjekter i hele Forskningsrådet, må forumet og eventuelle undergrupper, få anledning til å arbeide mer kontinuerlig med ulike fagområder. Det tilsier en diskusjon om mulige endringer i organiseringen. Muligens kan flere medlemmer møte permanent. Brukerforum kan også peke ut eksterne for å representere dem i ulike sammenhenger.

6. Brukerforum må inviteres til å delta i diskusjonen om IT Funks og Brukerforums rolle i framtiden og få innflytelse på hvilken modell som blir valgt og hvordan modellen i praksis skal fungere.

7. Arbeidsdelingen og finansieringen mellom departementer som har ansvar for IKT og inkludering, må gjennomgås – og koplingen til IKT for innovasjon og IKT for velferds- og omsorgsteknologi klarlegges.

2 Om oppdraget

Oppdraget «Evaluering av IT Funk 2007-2012» ble utlyst av Forskningsrådet etter ønske fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (BLD) via Doffin, 27.02.12. Det ble tildelt Kunnskaperne ved daglig leder Ingunn R. Sørli. Oppdraget er gjennomført innen den tilbudte ramme på kr 316.000,- eksklusive MVA. Evalueringen er gjennomført av Anders Ekeland og Ingunn R. Sørli (prosjektleder).

Oppdragets innhold og plan for gjennomføring ble lagt fram for Brukerforum 19. mars. Resultatene av evalueringen vil bli presentert og diskutert på Brukerforums møte 6. juni 2012.

Oppdragsbeskrivelsen finnes i Vedlegg 1 til rapporten. Vi forholder oss til problemstillingene som er angitt i Del A og Del B både løpende og samlet i avslutningskapitlene.

2.1 Mål for evalueringen

Målet for evalueringen er:

1. Kartlegge og evaluere måloppnåelse og resultater i perioden, og drøfte disse i lys av politiske, juridiske, teknologiske og organisatoriske rammebetingelser.
2. Vurdere behov for framtidige FoU-satsinger om IKT og personer med nedsatt funksjonsevne, med utgangspunkt i tilbakemelding fra brukere og bedrifter, teknologisk utvikling og nye juridisk/politiske rammebetingelser.

Evalueringen skal ivareta disse målene gjennom å systematisere erfaringene og resultatene av IT Funks strategi og implementeringen av denne, med vekt på brukernes og kontraktspartneres, det vil si bedriftenes vurderinger.

I henhold til oppdragsgivers signaler er det lagt stor vekt på vurderingene til medlemmer av Brukerforum, Brukerforums rolle samt rammebetingelser og forutsetninger for en mulig videreføring av IT Funk/Brukerforum.

Det har vært avholdt et møte med Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet (BLD) for å utdype sider ved mandatet og presentere noen foreløpige funn.

2.2 Kilder

Skriftlig materiale er innhentet fra Forskningsrådets arkiv, IT Funks nettsted: www.itfunk.org og eksterne kilder.

Et spørreskjema er sendt til alle Brukerforums medlemmer. Svarene ble også brukt som utgangspunkt for intervjuer.

Intervjuer ble gjennomført i møter med seks av Brukerforums medlemmer. I tillegg kom oppfølging av enkeltproblemstillinger over telefon med øvrige medlemmer.

De tre virksomhetene som mottok flest midler fra IT Funk er også intervjuet. Vi prioriterte dybdeintervjuer med de viktigste aktørene framfor mer summarisk informasjon fra alle.

Informasjon om prosjektene er også hentet fra:

- Forskningsrådets regnskapsdatabase
- Forskningsrådets oversikter over innrapporterte nøkkeltall²
- Prosjektrapporter

Det er mange mulighetene for kvantitativ bearbeiding av prosjektdata fra Forskningsrådet. Det er ikke alltid lett å få fram konsistente tall, se blant annet kapittel 9 om resultatene fra prosjektet. Tilretteleggingen for evalueringer og annen oppfølging av prosjektene kunne fortsatt vært bedre. 2005-evalueringen kom med flere forslag til tiltak. Manglende informasjon om bedriftenes organisasjonsnummer var en av dem, se Vedlegg 5.

Seks representanter for ulike deler av forvaltningen er observatører i Brukerforum. Disse er intervjuet per telefon.

Det har vært kontakt med koordinator for IT Funk, Maja Arnestad i hele evalueringsperioden for å framskaffe og kvalitetssikre kildemateriale om prosjektene, styringsdialogen med departementet og eksterne aktiviteter.

Metodiske problemstillinger av betydning tas opp innledningsvis i presentasjonen av hvert tema.

² Basert på tilsendte Exel-filer fra koordinator. Sannsynligvis kunne bearbeidingen også skjedd ift den database Forskningsrådet har etablert.

3 Om IT Funk og Brukerforum

IT Funk er et redskap for å realisere regjeringens hovedmål for IKT-politikken: Et informasjonssamfunn for alle, jfr. St.meld. nr. 17 (2006-2007):

“Når store deler av samfunnet er rettet mot digitale løsninger, bidrar dette til at konsekvensene ved å stå utenfor blir større, særlig gjelder dette eldre og funksjonshemmede.”

For at alle skal kunne ta del i informasjonssamfunnet, må de sikres tilgang (til teknologien) og tilgjengelighet (i løsningene). I Norge i dag har så godt som alle som ønsker det, tilgang til IKT og internett, men det gjenstår fortsatt en del når det gjelder tilgjengelighet og brukertilpasning.

I følge strategien er følgende arbeidsområder sentrale:

Regjeringen anser utdanning og arbeid for å være de viktigste faktorene for inkludering og bedre levekår og livskvalitet for personer med nedsatt funksjonsevne. I tillegg til forhold innen hver sektor, må ”grenseovergangene” mellom dem vies større oppmerksomhet: Fra utdanning til arbeid, fra arbeid til ledighet eller trygd – og fra ledighet og trygd til arbeid.

Disse områdene vil fortsatt stå sentralt i IT Funk. Samtidig må innsatsen på området hverdagsteknologi og generell samfunnsdeltakelse trappes opp når IKT-baserte løsninger blir de dominerende i privat og offentlig sektor, såkalt digitale førstevalg. Både eldre og personer med nedsatt funksjonshemmede står i fare for å bli utstengt fra viktige samfunnsarenaer.

Nye løsninger i offentlig sektor skal i størst mulig grad bygge på fri programvare (åpen kildekode), samtidig som sikkerhet og personvern skal ivaretas. Det er viktig å sikre at tilgjengelighet blir et likeverdig element når det utvikles digitale førstevalgtjenester i statlig og kommunal sektor. IT Funk vil derfor trappe opp innsatsen overfor offentlig forvaltning og tjenesteleverandører på alle nivå.

IT Funks målgrupper har lenge signalisert at de ønsker innsats på bred front for å få fram gode *løsninger med relevans for mange bruksområder og oppgavetyper*. Stikkordet er brukergrensesnitt og interaksjonsdesign som gjør det mulig for brukere med funksjonsnedsettelse å bruke den samme hovedløsning som alle andre – på skole og jobb, i banken og på offentlige kontorer, på reise og på nettet, blant venner og i alle hverdagslivets gjøremål.

Strategien er vedlagt i sin helhet i Vedlegg 4.

Det er viktig å merke seg at Diskrimineringsloven ikke omfatter de to høyest prioriterte arbeidsområdene i IT Funk, arbeid og utdanning.

3.1 Organisering

IT Funk har en spesiell organisering. Oppgavene ligner et program, men IT Funk har ikke et programstyre. Det er koordinator Maja Arnestad som har innstillingsrett og er operativt ansvarlig for IT Funk i Forskningsrådet. Beslutningsmyndigheten ligger hos en avdelingsleder i den divisjon IT Funk er tilknyttet.

Brukerforum er et rådgivende organ for IT Funk. Mandatet er å gi råd ved utforming av strategi og planer, og delta i oppfølging og evaluering av enkeltprosjekter og satsingen som helhet. Forumet skal fungere som kontaktpunkt og pådriver for mobilisering, informasjons- og kunnskapsspredning.

Forumet har faste medlemmer med personlige vararepresentanter. Disse oppnevnes for en periode på tre år av gangen og kan gjenoppnevnes. Historikken viser både kontinuitet og store utskiftninger. Representanter for funksjonshemmedes interesseorganisasjoner har en sentral rolle. I denne perioden har Brukerforum etter forslag fra departementet blitt utvidet med to medlemmer, en fra KS og en fra LO. Også tidligere har Brukerforum blitt utvidet. Det tallmessige tyngdepunkt ligger ikke så klart i brukerorganisasjonene som i starten i av IT Funk i 1998. Brukerforums rolle er sentral, også i evalueringen.

Vedlegg 2 til rapporten gir oversikt over Brukerforums medlemmer.

Tyngden av de administrative oppgavene utføres med innleid arbeidskraft på kontraktbasis. Det gjelder søknadsbehandling, ledelse av Brukerforum, prosjektutviklingen samt informasjonstiltak, som nyhetsbrevet og innholdsmessig oppdatering og drift av nettstedet. Et eget nettsted for IT Funk har vært nødvendig, fordi Forskningsrådets nettsted ikke tilfredsstillende kravene til universell utforming godt nok. Det arbeides nå med denne utfordringen i Forskningsrådet etter initiativ fra IT Funk.

Modellen med innleid koordinator kombinert med betydelig involvering i prosjektutvikling, strategiutforming, drift av Brukerforum og ekstern informasjon gjør at overheaden blir høy regnet i prosent av totalbudsjettet. Budsjettet er langt mindre enn for et vanlig FoU-program. Ca. 25 % av totale midler gikk til å dekke koordinators innsats i årene fram til 2008. Da AAL prosjektene kom inn i IT Funk, sank denne andelen til om lag 10 %.

IT Funk skal i følge mandatet også utløse aktiviteter som er relevante for universell utforming av IKT i andre programmer i Forskningsrådet. Dette er innsats og timer som ikke tas med i regnskapsmessige sammenhenger. Ordningen med innleid programkoordinator vil opphøre om kort tid.

Funk trekker veksler på infrastrukturen i Forskningsrådet som budsjettssystem, arkiv i Forskningsrådet og saksbehandling på ledernivå, når koordinator legger fram innstillinger og forslag. Forskningsrådets bidrag til administrativ støtte er redusert i perioden. Bidraget er nå 15 % av en rådgiverstilling.

IT Funk har hatt universell utforming som innretning lenge før kravet ble lovbestemt i 2009. Med loven i ryggen har det blitt enda viktigere å bistå andre FoU-programmer til å konkretisere hensynet til universell utforming i strategier, planer og prosjekter.

3.2 Ambient Assisted Living, Joint Programme (AAL JP)

I 2008 meldes Norge inn i AAL, og NHD velger IT Funk som norsk programkanal. Samtidig omdisponerer departementet alle sine IT Funk-midler til deltakelsen i AAL. Etter 2008 blir bevilgningen ikke øremerket, men inngår som del av den generelle bevilgningen fra NHD til deltakelse i internasjonalt FoU-samarbeid utenom EUs rammeprogram.

Koordinator Maja Arnestad er National Contact Person (NCP) for norsk deltakelse i AAL-programmet sammen med en representant for innovasjonsdivisjonen, Tron Espeli. Espeli er også medlem av General Assembly, generalforsamlingen i AAL. Generalforsamlingen er AALs besluttsende organ.

Arnestad har deltatt i Content Working Group for samtlige utlysinger i AAL. Norge har fått betydelig gjennomslag i AAL, og flere nåværende prosjekter bygger på IT Funk-prosjekter. EU-kommisjonen dekker ca. 40 % av bevilgningene til AAL-prosjekter, mens 60 % må dekkes av nasjonale kilder. Den norske prosjektdeltakelsen har utløst mellom 2 % og 4,5 % av EU-kommisjonens totale midler til AAL i de årene vi har deltatt. Dette er gode tall sammenlignet med for eksempel resultatet for norsk deltakelse i rammeprogrammene.

AAL-arbeidet er stadig blitt mer tidkrevende og utgjorde i 2011 omlag 50 % av koordinators arbeidsinnsats. Internt i Forskningsrådet har minimum 1 million kroner årlig blitt reservert for kontingent, administrasjon og møter i AAL. Midler til den norske del av prosjektstøtten kommer fra NHDs øvrige midler til internasjonalt samarbeid og fra IT Funk-tilskuddet fra BLD og AD.

AAL-deltakelsen representerte en stor endring for IT Funk fra 2008, og var av naturlige grunner ikke nevnt i IT Funks strategi for 2007-2009. Da strategien ble revidert i 2010, ble det åpnet for at AAL-prosjekter kunne finansieres med ordinære IT Funk-midler fra BLD og AD. Det vil si at det ikke bare er NHD som finansierer deltakelsen i AAL.

3.3 Brukerforums møter

Brukerforum har møter fire ganger i året. Varigheten er om lag fem timer. Forskningsrådet har sekretariatsfunksjon for Brukerforum. Møtene finner sted i Forskningsrådets lokaler. Koordinator har ansvar for alle administrative forhold og agendaen for Brukerforum. Medlemmer kommer med forslag til hva som skal behandles på møtene, både på eget initiativ og etter forslag fra sekretariatet.

Møtene er i regelen inndelt i:

- Administrasjon: Referater, oppnevninger osv.
- Nytt fra IT Funk og samarbeidspartnere: AAL-informasjon og nytt fra andre programmer i Forskningsrådet er hyppig inkludert. Det redegjøres forholdsvis ofte for prosjekter i forskningsrådsprogrammer, men også eksterne programmer får oppmerksomhet. Medlemmene bidrar ofte her.

- Nytt fra regjeringen som informasjon om politiske vedtak, utredninger, lovarbeid med videre som har eller kan få innflytelse på IT Funks prioriteringer, jevnfør for eksempel oppfølgingen av «Jobbstrategien» til Arbeidsdepartementet.
- Prosjektpresentasjoner.
- Orienteringer: Medlemmenes innspill dominerer her. Det hender også at medlemmer eller gjester orienterer om prosjektforslag under arbeid.

Agendaen tilsier at både eksterne og interne forhold får like stor oppmerksomhet. Det er tidvis rom til å gå dypt inn i temaene, og temaene varierer mye. Oppmøteprosenten viser at flertallet finner møtene interessante. Medlemmene mottar en liten møtegodtgjørelse.

Brukerforums medlemmer har lansert flere forslag om å utvide arbeidsfeltet for sekretariatet, og dermed styrke informasjon til allmennheten, presentere forslag til offentlig politikktutforming med videre. Dette har det ikke vært mulig å innfri innen dagens ramme.

3.4 Tidligere evalueringer

Den første evalueringen ble gjennomført etter den første fireårs-perioden av Pharos AS og Møresforskning.³ Den konkluderte med at prosjektresultatene kvalitativt sett var på linje med resultatene i Forskningsrådet for øvrig. Identifiserte utfordringer av strategisk karakter var:

- Re-organisering av modellen burde vurderes gitt kommende utfordringer
- Særlige organisatoriske tiltak for samarbeid i Forskningsrådet var påkrevet (en Koordinatorgruppe bestående av programansvarlige var etablert, men fungerte ikke)
- Forutsetningen om å utløse like mye midler i andre programmer som det man selv bevilget, var urealistisk gitt andelen mer eller mindre øremerkete midler, både i IT Funk og i programmene for øvrig
- Målstrukturen for IT Funk burde forenkles

Den andre evalueringen ble gjennomført av NIFUSTEP ved Anders Ekeland m.fl. i 2005⁴. Evalueringen i 2005 hadde fokus på prosjektenes resultater og på om prosjektene hadde en klar markedsplan. Det ble gjennomført strukturerte intervjuer med alle bedriftene. Hovedkonklusjonen var at IT Funks prosjekter kunne vise til gode resultater både teknologisk og markedsmessig.

³ «Funker det? Evaluering av IT Funk» 1998 -2002

⁴ http://www.itfunk.org/docs/ITFunk-evaluering-NIFU_STEP_Arbeidsnotat_38-2005.pdf

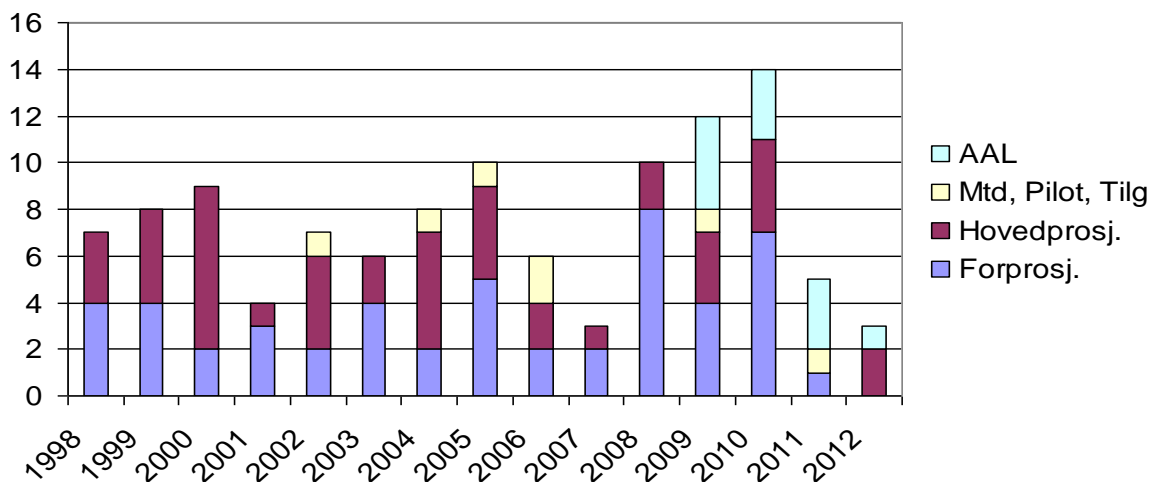
Viktige suksessfaktorer var en proaktiv koordinator og en ubyråkratisk, dialogorientert søknadsprosess. Brukerforum var også den gang et viktig forum. På det teknologiske området ble viktigheten av språkteknologi påpekt. Dette var et viktig tema rett etter konkurransen i Nordisk språkteknologi hvor mange millioner gikk tapt og viktig innsamlet språkmateriale så ut til å forbli utilgjengelig. Nødvendigheten av offentlige krav til nettsteder ble også underbygget.

Evalueringen var klar i sin konklusjon om at IT Funk burde videreføres og at man burde sørge for mer stabil finansiering fra et eller flere departementer. En pekte på fordeler og ulemper ved IT Funks spesielle status som "mini-program".

4 Prosjekter og administrasjon

I det følgende vil vi gi en rask kvantitativ oversikt over IT Funk prosjektene. Vi ser først på fordelingen av prosjektene over tid, etter type osv. Deretter ser vi på kostnadsstrukturene.

Figur 1 Antall prosjekter delt inn etter prosjektkategori, 1998 - 2012

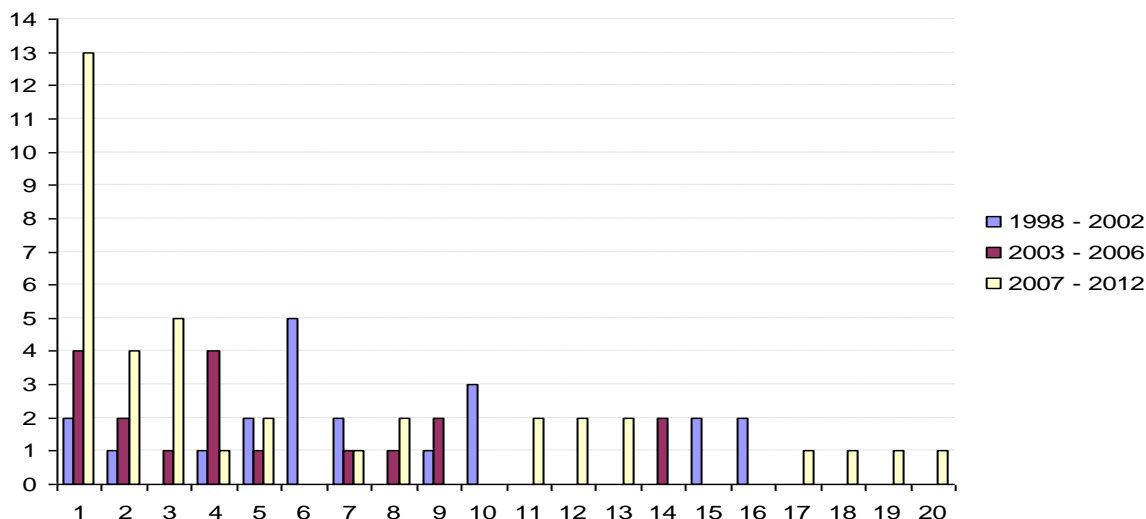

Kilde: IT Funks hjemmesider

Vi ser at antallet prosjekter varierer en god del fra år til år. Det er som ventet flere forprosjekter i starten av en programperiode enn mot slutten. Forøvrig er det ikke noe klart mønster i fordelingen av prosjekttypene. Prosjekttypene metode, pilot og tilleggsprosjekt er det også få av.

Vi ser at den prosentvise fordelingen mellom de ulike prosjekttypene varierer sterkt fordi det er så få prosjekter. Da skal det lite til for å gi utslag. Dessuten gjenspeiler Forskningsrådet tall bevilgningsåret. En fordeling etter forbruk per prosjekt per år ville gitt et jevnere resultat.

Figur 2 Fordeling av prosjektene på FoU utførende enheter 1998 - 2012

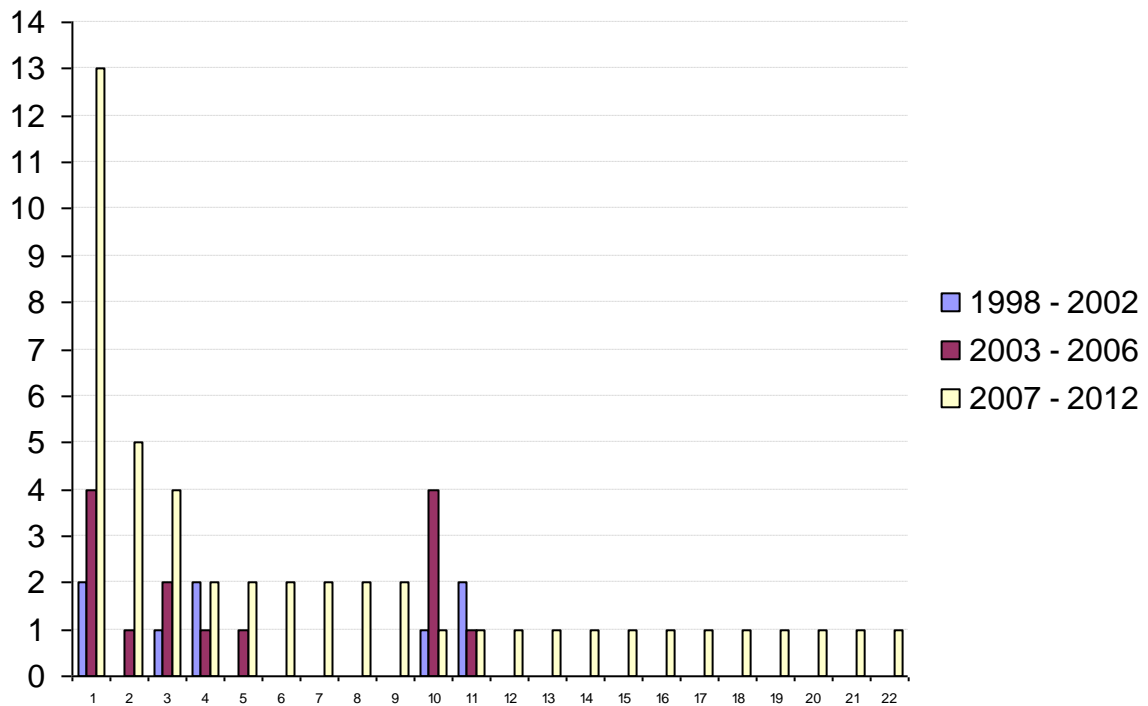

Kilde: IT Funks hjemmesider

Figuren viser hvor mange prosjekter en FoU- utførende enhet, dvs. bedrifter, forskningsinstitutter etc., har i de tre IT Funk-periodene. Vi har tatt utgangspunkt i prosjektleders epostadresse og tatt domene delen av den som enhet. Hvis adressene er kari.normann@helse.sintef.no og ola.normann@IKT.sintef.no⁵, så blir det to SINTEF prosjekter. Dvs.at alle prosjekter som er gjort av en avdeling av SINTEF, har blir regnet som utført av én FoU-utførende enhet selv om det er ulike avdelinger ved SINTEF som har hatt IT Funk prosjekter. Hensikten er å se på spredning og konsentrasjon av utførende enheter. De enhetene med flest IT Funk- prosjekter er vist i figuren. Vi ser at én utfører har mange prosjekter i siste periode. De utførerne som bare har en farget søyle har hatt et eller flere prosjekter i en av periodene. 6 av de 20 største utførerne er nye i siste periode.

Figur 3 Fordeling av prosjektene på FoU utførende enheter, tredje programperiode 2007 - 2012

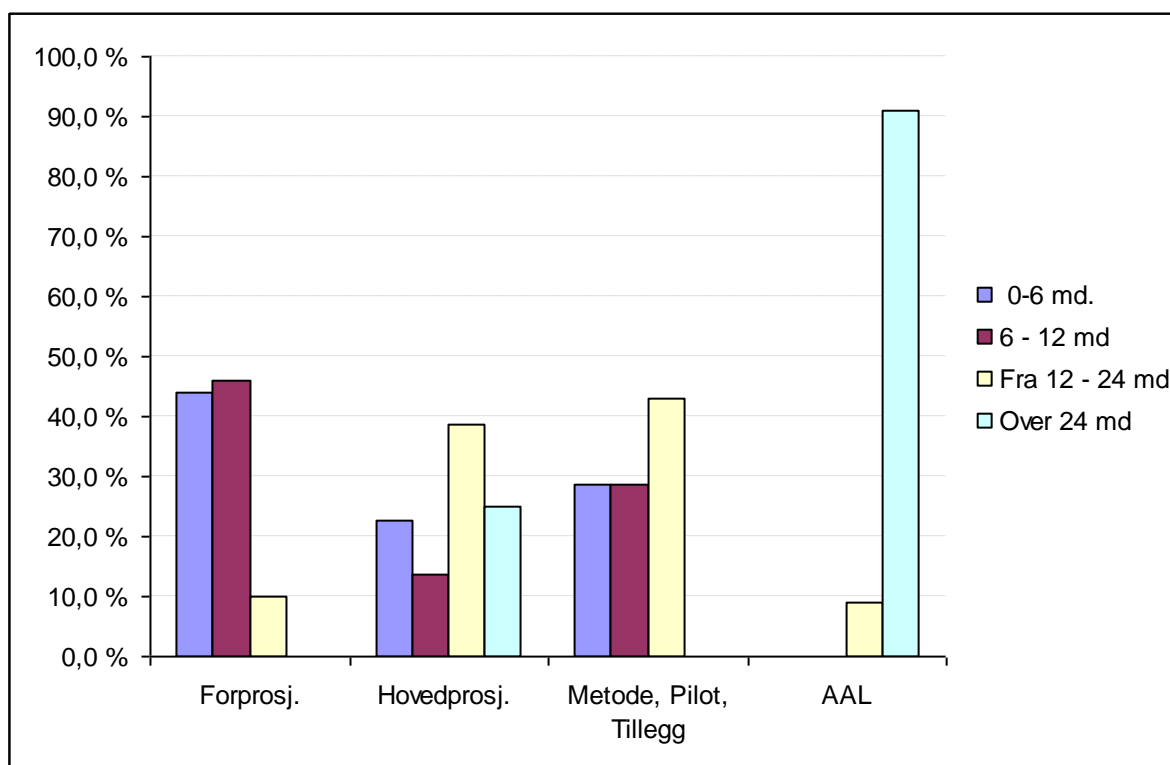
⁵ Adressene er fiktive.

Kilde: IT Funks hjemmesider

Hvis vi bare ser på de utførerne som har prosjekter i 2007 – 2012, så er det 22 ulike enheter i alt. 15 av disse har et IT Funk- prosjekt for første gang i den siste programperioden. Det finnes ingen fasit for hva som er den riktige balansen mellom gjengangere og nykommere. Det faktum at IT Funk stadig er attraktivt for nye aktører, er et viktig funn i vår sammenheng.

Figur 4 Varigheten av prosjektene, etter type, 1998 – 2012, 111 prosjekter, prosent

Kilde: IT Funks hjemmesider

Som ventet er forprosjektene korte. Her vises de fordelt på to kategorier: 0 – 6 måneder og 6 – 12 måneder. 22 % av hovedprosjektene er 6 måneder eller mindre, over halvparten varer fra 1 til 2 år og 25 % er over to år. AAL prosjektene er som regel langvarige.

4.1 Økonomiske prosjektdata

Figurene ovenfor var basert på IT Funks hjemmesider. Når vi i det følgende skal se på de økonomiske sidene ved prosjektene må vi skifte datakilde til Forskningsrådets database. Hjemmesidene og Forskningsrådets database bruker ikke den samme inndelingen av prosjektene og terminologi for aktiviteter.

Tabell 1 Antall prosjekter per år – IT Funks hjemmesider og Forskningsrådets database, 2004 - 2012

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Totalt
Forprosj.	2	5	2	2	8	4	7	1		31
Hovedprosj.	5	4	2	1	2	3	4		2	23
Mtd Pilot, Tilg	1	1	2			1		1		6
AAL						4	3	3	1	11
Totalt	8	10	6	3	10	12	14	5	3	71
Forskningsrådets base										
Prosjekt	6	8	7	4	10	7	12	4	3	61
AAL						4	3	3	2	12
Totalt	6	8	7	4	10	11	15	7	5	73

I evalueringsperioden er det bevilget mellom 6 og 8,5 millioner per år. Prosjektene får bare 50 % av samlede prosjektutgifter dekket av IT Funk, resten må søkerne eller andre finansieringskilder bidra med. Alle IT Funk-prosjektene i perioden er anmodet om også å søke Skattefunn. Ifølge koordinator er det brukt mye tid på å øke egenfinansieringsdelen i prosjektene. IT Funks egne midler har vært begrenset og det har derfor vært et mål i seg selv å bidra til at det enkelte prosjekt får økt sitt budsjett.

Prosjekteiernes eget bidrag utgjøres i regelen av arbeidsinnsats. (I følge regelverket kan innsatsen til prosjektmedarbeidere, respondenter og testpersoner regnes som egeninnsats.)

Tabell 2 Ressursbruk på prosjekter 2004 – 2012, i hele 1000 kroner, Forskningsrådets database

Kategori	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Totalt
Andre aktiviteter	0	0	0	675	225	15	150	200	0	1 265
Prosjekt	2 219	1 989	2 256	1 882	2 795	4 415	7 468	8 575	1 100	32 699
AAL ⁶	0	0	0	0	0	10 132	6 596	3 149	1 587	21 464
Totalt	2 219	1 989	2 256	2 557	3 020	14 562	14 214	11 924	2 687	55 427

Kilde: Forskningsrådet

Vi ser her at midlene brukt på prosjekter er forholdsvis lavt fram til AAL ble inkludert i IT Funk. Som det framgår av IT Funks årsrapporter ble det i enkelte år overført betydelige midler til neste budsjettår. En årsak til det er at tildelingsbrev kom langt ut i budsjettåret. Koordinator opplyser at det lave nivået på bevilgede prosjektmidler både er drøftet med bevilgende departement og ansvarlig avdelingsdirektør i Forskningsrådet.

⁶ Vi har kodet AAL- prosjektene manuelt. Det var ikke en egen kategori i det underlagsmaterialet vi fikk tilsendt.

Tabell 3 Oversikt over bevilgninger, 1998 – 2011, i mill. kr

Budsjettår	AD	BLD	KD	NHD	Sos.dep	Totalt	Bevilget iflg årsrapp
1998					3,0	3,0	6,0 ⁷
1999					1,4	1,4	7,0 ⁸
2000					0,7	0,7	6,0 ⁹
2001					3,2	3,2	6,5 ¹⁰
2002					2,8	2,8	4,0 ¹¹
2003					3,3	3,3	5,8
2004					3,8	3,8	6,3
2005	4,7		0,2			4,9	7,1
2006	5,2					5,2	5,0 ¹²
2007	5,3					5,3	6,3
2008		5,6				5,6	6,6
2009	2,0	5,6		1,0		8,6	8,6
2010	2,0	5,6		1,0		8,6	8,6
2011	2,0	5,6		1,0		8,6	8,6
Totalt	23,2	25,8	0,2	3,0	18,2	70,4	92,4

Kilde: Forskningsrådet og IT Funks hjemmesider.

Denne oversikten over departementenes bevilgninger og dataene i Forskningsrådets database viser etter vår vurdering at det i de første årene er et avvik mellom hva årsrapportene oppgir som bevilget og hva som er registrert i Forskningsrådets database. Det er først fra 2009 at det er samsvar mellom tallene. Ser en hele perioden 1998 – 2011 under ett så summerer avviket seg til over 20 millioner.

4.2 Kostnader til administrasjon, sekretariat og informasjon

IT Funk er ikke et program. Det er et initiativ som fra start hadde som mål å utløse midler fra de tradisjonelle programmene og også være en pådriver for synergi-effekter mellom «IKT-baserte hjelpemidler» for funksjonshemmede og den brede innovasjon og IKT-satsingen i Forskningsrådet. Terminologien har forandret seg flere ganger fra oppstarten i 1998, men

⁷ Jfr. <http://www.itfunk.org/docs/rapp01.html>, 6 MNOK (3 fra SHD og inntil 3 fra NHD)

⁸ Jfr. <http://www.itfunk.org/docs/rapp01.html>, 4 MNOK fra SHD, 3 MNOK fra NHD som øremerket del av NIN

⁹ Jfr. <http://www.itfunk.org/docs/rapp01.html>, 4 MNOK fra SHD, 2 MNOK fra NHD (øremerket del av NIN-bevilgningen)

¹⁰ Jfr. <http://www.itfunk.org/docs/rapp01.html>, oppgis fordelt som 4 MNOK fra SHD og 2,5 MNOK fra NHD (øremerket del av NIN-bevilgningen)

¹¹ Jfr. <http://www.itfunk.org/docs/rapp02.html>, oppgis å være fra Sos.dep.

¹² Tallet er tatt fra Forskningsrådets budsjett 2006, Innovasjonsdivisjonen, s. 114

alliansebyggingen og synergi mellom FoU-innsats for spesialprodukter og tradisjonell markedsorientering og næringslivsstyrt innovasjon har vært et kjerneområde.

Tittelen «koordinator» passer for IT Funk-arbeidet, men den aktive pådriverrollen er minst like nødvendig. Dette gir seg utslag i IT Funks kostnadsstruktur, som vises først i kroner og så i prosent.

Tabell 4 IT Funks kostnader, 2004 – 2011, i mill. kr.

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Totalt
Koordinator	0,94	0,86	0,81	1,08	1,24	1,25	1,45	0,81	9,62
Planlegging og utredning	0,11	0,24	0,06	0,08	0,11	0,10	0,02		0,89
Brukerforum	0,08	0,15	0,07	0,23	0,16	0,23	0,18	0,16	1,45
Informasjon	0,34	0,28	0,28	0,25	0,22	0,30	0,29	0,35	3,04
AAL-koordinator								0,69	0,86
AAL- kontingent						0,18	0,01	0,08	0,34
Andre (konferanser etc.)				0,67	0,23	0,01	0,15	0,20	1,59
Prosjektstøtte	2,22	1,99	2,26	1,88	2,80	2,44	7,09	2,69	24,46
AAL						12,11	6,98	9,03	29,71
	3,69	3,53	3,47	4,20	4,75	16,62	16,16	14,02	71,95

Kilde: Forskningsrådet

Tabell 5 Administrasjons- og informasjonskostnader, 2004 – 2011, prosent.

Kategori	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Totalt
Koordinator	25,5	24,4	23,2	25,6	26,0	7,5	8,9	5,8	13,4
Planlegging og utredning	2,9	6,9	1,6	1,9	2,4	0,6	0,1		1,2
Brukerforum	2,3	4,4	2,0	5,6	3,3	1,4	1,1	1,2	2,0
Informasjon	9,2	8,0	8,2	6,0	4,7	1,8	1,8	2,5	4,2
AAL – koordinator								5,0	1,2
AAL – kontingent						1,1	0,1	0,6	0,5
Andre (konferanser etc.)				16,1	4,7	0,1	0,9	1,4	2,2
Prosjektstøtte	60,1	56,3	65,0	44,8	58,8	14,7	43,9	19,2	34,0
AAL						72,9	43,2	64,4	41,3
Totalt, prosent	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Kilde: Forskningsrådet

Det en ser klart av de to tabellene er at IT Funk, før AAL prosjektene startet, hadde en "smådriftsulempe": Koordinator-kostnader og administrasjon utgjorde en svært stor del av midlene før AAL-startet. Flere store prosjekter betyr at forholdet mellom prosjektmidler og administrasjon «bedrer» seg.

AAL-innsatsen, som i 2011 nådde en foreløpig topp, innebærer også tradisjonelt programarbeid i tillegg til den koordinatorrollen vi kjenner fra det nasjonale IT Funk-arbeidet.

Sekretariatsfunksjon for Brukerforum kommer i tillegg til oppgavene overfor.

En like viktig årsak til de høye direkte kostnadene som arbeidsmengden, er ordningen med innleid arbeidskraft. I starten utgjorde den et halvt årsverk, men har senere økt og utgjorde i 2010 og 2011 om lag 1300 timer.

5 Brukerforum – medlemmenes vurderinger

Mandatet konkretiserer følgende oppgaver for Brukerforum:

- Gi råd om utforming og gjennomføring av IT Funks strategi og arbeidsplaner.
- Evaluere framdrift og resultater av virksomheten i IT Funk og samarbeidende programmer og tiltak.
- Formidle synspunkter, kunnskap og erfaringer fra brukerorganisasjoner, arbeids- og næringsliv og relevante forskningsmiljøer til IT Funk.
- Bidra til nettverksbygging rundt IT Funk og de prosjekter som støttes av IT Funk, nasjonalt og internasjonalt.
- Spre informasjon om IT Funk gjennom sine kanaler og til sine medlemmer og samarbeidspartnere.
- Stimulere interessen og kompetansen i sine respektive miljø for å delta i forsknings og innovasjonsprosjekter og andre tiltak støttet av IT Funk.

Gjennom spørreskjemaet og i intervjuene forsøkte vi å speile og belyse disse oppgavene.

5.1 Spørreskjema og intervjuer

Basis for vurderingen av Brukerforums rolle er først og fremst informasjon fra medlemmene selv. Spørreskjema ble utsendt per epost til alle medlemmer. I Vedlegg 3 er spørreskjemaet vedlagt. Fem medlemmer fra brukerorganisasjonene samt representanten fra Standard Norge, ble intervjuet i egne møter. I tillegg ble enkelte spørsmål belyst over telefon med noen øvrige medlemmer.

Samtlige observatører ble intervjuet per telefon: Representanter for Norsk designråd, Innovasjon Norge, NAV, Forbruker- og administrasjons- og kirke departementet (FAD), Utdanningsdirektoratet samt Nærings- og handelsdepartementet (NHD).

Oppdragsbeskrivelsen trakk fram representantene fra brukerorganisasjonene som de mest sentrale. Vi har derfor skilt ut denne gruppen på fem personer i presentasjonen av resultatene fra spørreundersøkelsen. Vi har ellers elleve svar fra de øvrige medlemmene. Deltasenteret svarte ikke på skjemaet på grunn av nåværende representanters korte fartstid. LOs representant, som også har kort fartstid, svarte på spørreskjemaet per telefon, og det ble også mulighet for utdypende spørsmål.

Vi ønsket å belyse følgende tema i spørreskjemaet:

- Engasjement og formidling
- Graden av innflytelse på prosjekter og strategi
- Vurderinger av ITFs drift

Vi prøvde også å fange opp medlemmenes vurderinger av prioriterte tema, og om medlemmene ønsket endringer i dagens profil. Få svarte fyllestgjørende på

fritekstspørsmålene, men vi har supplert med informasjon fra intervjuer og gjengir noen hovedpunkter.

Spørsmålet om hvilke aktører i Brukerforum som er premissleverandører i Brukerforum fikk forholdsvis god respons. Men, det var tydelig at enkelte satte likhetstegn mellom rollen som premissgiver og formell myndighet og kun krysset av for alternativet «Forskningsrådets administrasjon». De lot være å svare eller svarte «i liten grad» på de øvrige svaralternativene. Vi gir derfor også her kun en kort oppsummering. Anmodningen om å trekke fram prosjekter som var svært vellykkede og/eller prosjekter som var lite vellykket fikk ingen respons. Vi ser derfor bort fra dette spørsmålet i denne oppsummeringen.

I intervjuene fikk respondentene utdype spørsmålene i spørreskjemaet og enkelte svar ble justert. For øvrig var framtiden til IT Funk og mulig framtidig organisering tema i intervjuene.

5.2 Hovedfunn i spørreundersøkelsen

Generelt var brukerrepresentantene mer positive og aktive enn de øvrige medlemmene i forumet. Dette faktum er etter vår vurdering det viktigste funnet: Brukerforum er et forum der representantene for brukerorganisasjonene er de mest fornøyde. Brukerforum fungerer for dem.

Tilnærmet alle var meget fornøyd med alle sider av ITFs drift. Svarene var her så entydige at tolkningen er enkel. Der svarbildet er sammensatt er det vanskelig å trekke klare slutninger. Tar vi høyde for at:

- medlemmene er en sammensatt gruppe
- mandatet bredt
- forumet ikke har formell innflytelse

er det ikke realistisk å forvente et gjennomgående høyt og bredt engasjement. Men det er heller til å stikke under en stol at «øvrige medlemmer» ofte ikke er så aktive.

Vi mener at svarene under ett gir en god pekepinn på hvordan medlemmene vurderer forumet. Nedenfor presenterer vi eksempler på resultater fra spørreundersøkelsen. Samtidig advarer vi mot å legge for mye i hvert enkelt svar: Hver respondent fra brukerorganisasjonene utgjør en stor bit av kakediagrammet. Det er kun er fem respondenter i denne gruppen. Den store syretesten når vi skal vurdere tilfredsheten med Brukerforum, er etter vår vurdering om medlemmene ønsker en videreføring. Dette går vi nærmere inn på nedenfor.

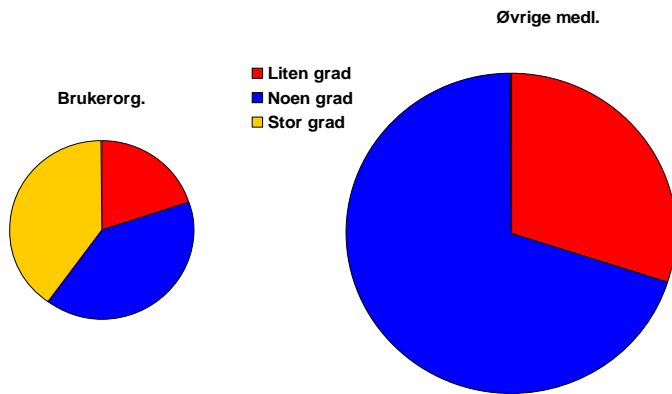
5.3 Eksempler på resultater fra spørreundersøkelsen

Nedenfor viser vi noen eksempler på resultater fra spørreundersøkelsen, framstilt som kakediagram. Årsaken til at det er forskjellig størrelse på kakene, er at svargruppen for brukerorganisasjonene er på 5 personer, mens de øvrige medlemmene er en gruppe på 11.

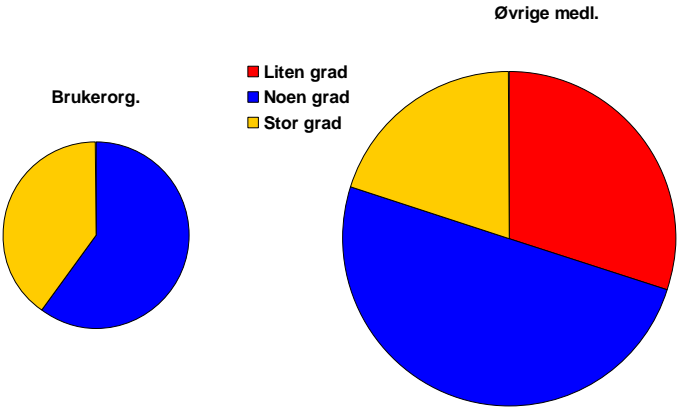
5.3.1 Formidling og engasjement

Vi viser svar på fire spørsmål under dette temaet. De to første gir oss et inntrykk av informasjonsformidling og de to andre om kontakten mellom Brukerforums medlemmer og prosjektlederne i den løpende prosjektgjennomføringen.

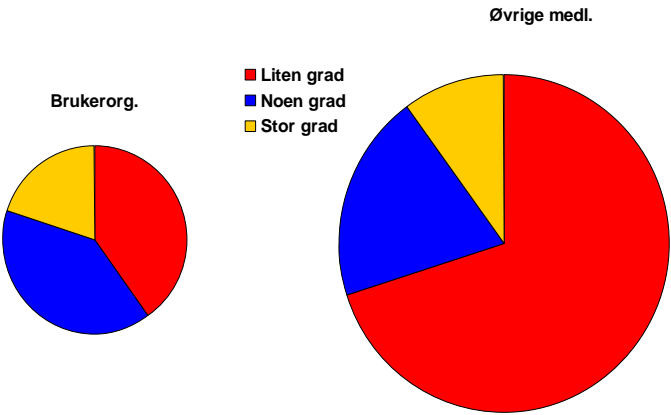
Spørsmål: Jeg formidler informasjon og erfaringer fra min institusjon til Brukerforum

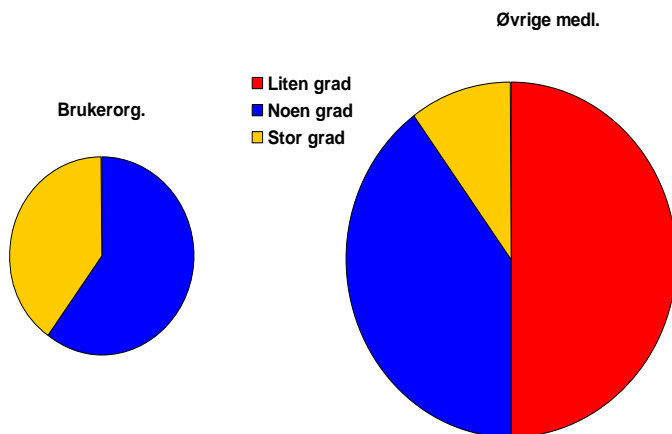
Spørsmål: Jeg formidler informasjon og erfaringer til min institusjon fra Brukerforum

Spørsmål: Har du blitt kontaktet av representanter i IT Funk-prosjekter for å gi faglige råd og vurderinger?

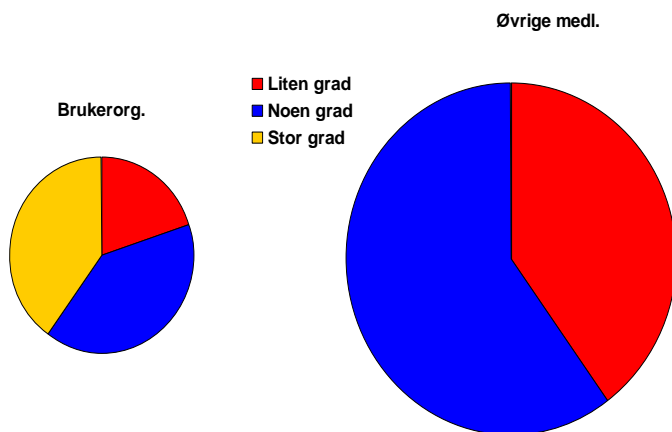

Spørsmål: Har du gitt kommentarer til prosjektforslag?

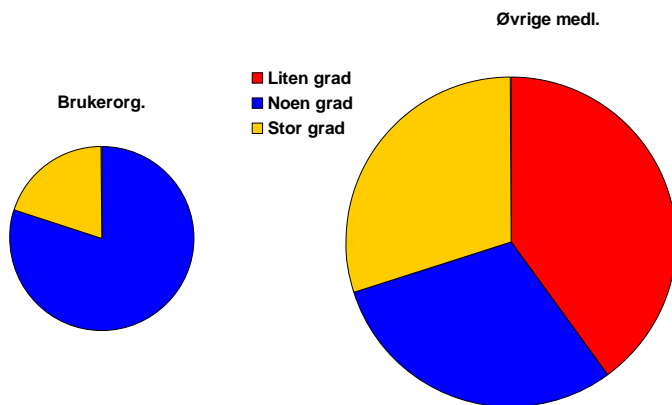

5.3.2 Graden av innflytelse på prosjekter og strategi

Spørsmål: I Brukerforum føres det diskusjoner som har innflytelse på IT Funks strategi

Spørsmål: I Brukerforum føres det diskusjoner som har stor innflytelse på konkrete forslag til nye prosjekter og andre innovasjonsfremmende tiltak

Problemstillingen ovenfor er beslektet med spørsmålet om tematisk innretning. Her tok vi utgangspunkt i målformuleringer fra IT Funks mandat og spurte både hvordan de oppfattet fordelingen av innsatsen i dag, samt hvordan de ønsket at den tematiske profilen skulle være i fremtiden. Det alternativet som mange ønsket mer satsing på var: «Tverrgående spørsmål og samarbeidsprosjekter for å fremme tilgjengelighet gjennom universell utforming» og andre alternativer som dreide seg om universell utforming.

Tverrgående prosjekter ble tolket vidt:

- Tverrgående i virkemiddelapparatet
- Tverrgående i Forskningsrådet
- Tverrgående mellom forskningsråd, eventuelt offentlige aktører og næringslivet

Intervjuene av brukerrepresentantene tyder også på at tverrgående prosjekter og de andre alternativene som støttet universell utforming hadde størst gjennomslag, men prioriteringene var ikke entydige. En brukerrepresentant framhevet spesialløsningene på bekostning av universell utforming. Begrunnelsen var at loven nå var vedtatt og IKT-forskriftene forhåpentligvis rundt hjørnet.

Medlemmene framholdt i sum betydningen av sammenhengen mellom Brukerforums virksomhet og FoU. Brukerrepresentantene var åpne for å spille en rolle i ulike typer

samarbeidsprosjekter: FoU med næringslivsrepresentasjon, FoU-prosjekter innad i Forskningsrådet og FoU for å understøtte offentlig politikk.

Flere ønsket en viss reduksjon av oppmerksomheten mot AAL i Brukerforum. Årsaken kan være tidsaspektet: Søknadsprosedyren er mer omfattende og prosjektene er langvarige og mer komplekse enn IT Funk-prosjektene. Det tar lang tid før prosjektresultatene blir presentert i Brukerforum. Det er mange medlemmer som ikke har deltatt fra start i prosjekter som avsluttes.

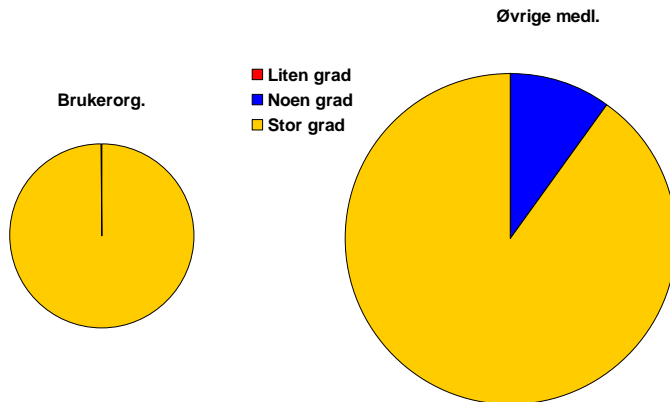
Mange er stolte fordi små bedrifts- og FoU-miljøer som Brukerforum har fulgt, får gode skussmål i AAL-evalueringer.

5.3.3 Vurderinger av ITFs drift

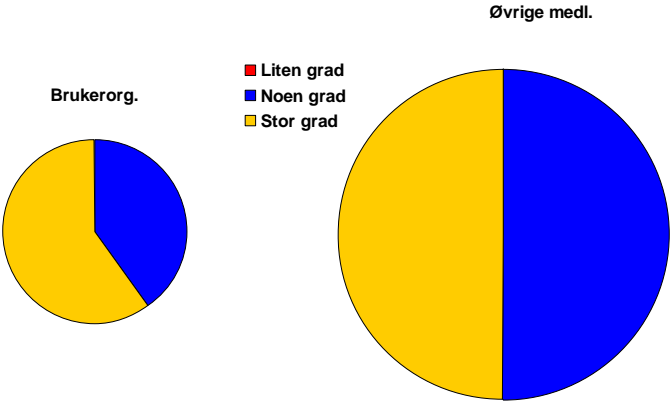
Spørsmålene som ble stilt her gjaldt drift i vid forstand. De omfattet funksjoner som inngår i Forskningsrådets aktiviteter knyttet til de ordinære programmene, også nyhetsbrev og nettsider.

Det siste spørsmålet i denne bolken gjaldt sammensettingen av Brukerforum og om den var relevant vurdert i forhold til mandatet.

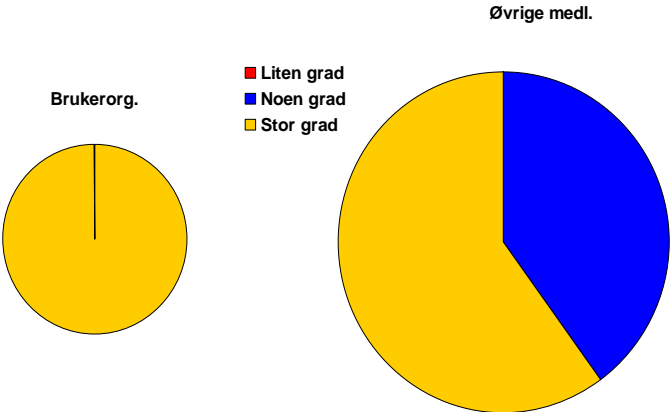
Spørsmål: Administrasjonen er profesjonell (for eksempel er det rask respons på henvendelser, det tas initiativ for nettverksbygging og det er gode møteprogram)

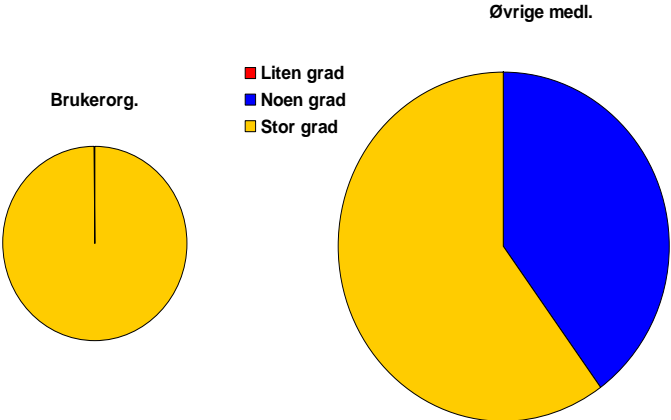
Spørsmål: IT Funks hjemmeside er av god kvalitet

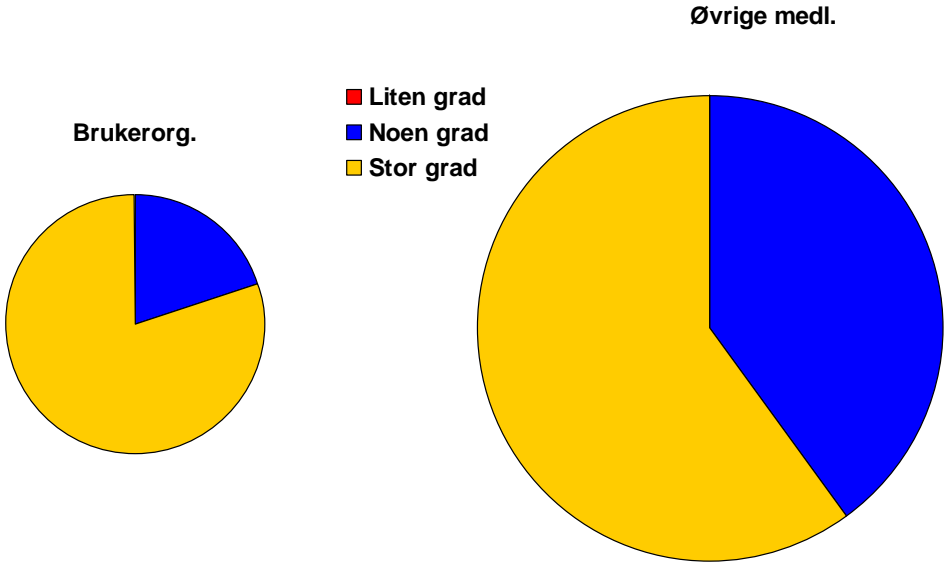
Spørsmål: IT Funks nyhetsbrev er av god kvalitet

Spørsmål: Informasjonsarbeidet har det omfang en kan forvente i forhold til ressursene som er til rådighet

Spørsmål: Vurderer du sammensettingen av Brukerforum som gjennomtenkt?

5.4 Brukerorganisasjonenes vurderinger av videreføring og innretning

Brukerorganisasjonene framhever tydelig Brukerforums betydning. De ønsker videreføring uavhengig av om ønsket om formell innflytelse på FoU-prosjekter blir innfridd i et nytt IT Funk eller ikke. Dette ønsket er etter vår vurdering det klareste suksesskriterium vi har for Brukerforum/IT Funk. Innvendingen mot dette som suksesskriterium er den generelle konservatisme som ofte er virksom når endringer kan stå for døren. I vår sammenheng blir standpunktet dog underbygget av mange positive funn i spørreundersøkelsen og i intervjuene.

Bak ønsket om videreføring ligger følgende hensyn og argumenter:

1. IT Funks Brukerforum er livskraftig. Det er ingen selvfølge, jevnfør nedleggelsen av Telefunk-forum og Hjelpemiddelforum.
2. IT Funk representerer på sine arbeidsområder et samlende nasjonalt perspektiv, og et slikt perspektiv er ofte mangelvare. Årsakene er for eksempel utstrakt delegeringer fra direktorat/departement til geografisk spredde kompetansesentra.
3. IT Funk representerer en tiltrengt kontinuitet. Det er nå vanlig å opprette tidsbegrensede «prosjekter». Det er smidig, men fremmer ikke oversikt og kompetanseoppbygging på samme måte som IT Funk. Brukerne kan lettere bli holdt utenfor eller marginalisert når de ikke kan støtte seg på tyngden i et samlet Brukerforum.
4. Medlemmene blir motivert av at de får gjennomslag, også i konkrete saker.
5. Brukerorganisasjonene opplever at de kan bidra til innovasjon: Prosjekt- og FoU-koplingen er viktig for å opprettholde gløden. Rollen som «super-referansegruppe» må beholdes i en eller annen form. Mange medlemmer har spesielt gode forutsetninger for å skjønne hva aktuelle løsninger betyr for enkeltpersoner og grupper. Det er en selvstendig kilde til motivasjon.
6. Bredden i sammensetting av Brukerforum skaper et større nedslagsfelt og potensielt også gjennomslagskraft, men denne tyngden kan tilsi at relevansen for den enkelte går noe ned.
7. Brukerforum er et «nettverk med penger», selv om man ikke har direkte tilgang til dem. Det gir autoritet og det gir også muligheter for å ta mindre initiativ utenom de klassiske FoU-prosjektene. Innsatsområder som standardisering, deltakelse og innlegg på konferanser, utarbeidelse av veiledere med videre, gir raskere og kanskje mer direkte innflytelse enn FoU-prosjektene. Slike «frie» midler, om enn aldri så små, er mangelvare i mange andre sammenhenger.
8. Kompetansen i Brukerforum er mer etterspurt enn noen gang. Det er tid for å høste. Man slipper å løpe etter de andre aktørene. Det gjelder i (deler av) Forskningsrådet

og også i offentlig sektor. Loven om universell utforming er grunnlaget for endringen. For mange aktører har det tatt lang tid fra lov til handling, men nå løser det.

9. Brukerforum vil gjerne spre kunnskap om innovative FoU-baserte løsninger, brukermedvirkning og universell utforming man har bidratt til gjennom IT Funk og andre programmer. Andre typer workshops og konferanser kan også være aktuelle virkemidler: Til nå har ikke IT Funk arrangert selvstendige arrangementer, men deltatt på og støttet andre tiltak.
10. Formell innflytelse og myndighet for Brukerforum var ønsket av brukerrepresentantene, men ikke alle framførte dette ønsket like sterkt. Begrunnelsen for å endre rådgivende status til beslutningsorgan, også i budsjettsaker og i prosjektbehandling, var å øke gjennomslagskraft og dermed motivasjon.

Områdene for slik formell innflytelse kunne forslagsvis gjelde:

- a. Beslutningsmyndighet for FoU-prosjekter.
- b. Utredningsressurser for å underbygge nye strategiske initiativ og dermed kunne komme tidligere på banen og få større gjennomslag.
- c. Uttalelsesrett hva gjelder programutforming i relevante deler av Forskningsrådet og eventuelt i andre deler av virkemiddelapparatet.
- d. Klarere mandat for å være pro-aktiv i offentlig politikktutvikling og ikke bare behandle det som kommer i innkurven.

Man var innforstått med at beslutningsmyndighet og/eller formalisert rådgivning ville kreve justering av møteformen. For eksempel kunne forumet ha en lukket del på grunn av krav om taushetsplikt eller andre hensyn. Den åpne delen av møtet kunne skje etter mønster av i dagens ordning. Man var heller ikke fremmed for at IT Funk kunne gi råd til flere offentlige instanser og at forumet kunne ha en annen tilknytning enn Forskningsrådet. Difi ble trukket fram av en representant, mens flere mente at Forskningsrådet var et opplagt tilknytningspunkt.

Få av de organisatoriske innspillene ble koplet til formelle spilleregler og muligheter i Forskningsrådet eller andre offentlige virksomheter.

5.5 Øvrige medlemmers vurderinger

Brukerforum utover brukerorganisasjonene er en uensartet gruppe. Som vi har sett av spørreundersøkelsen viser den i snitt svakere eierskap til Brukerforum enn representantene for brukerorganisasjonene. Gitt mandatet har denne gruppen fått begrenset oppmerksomhet ut over det som framgår av spørreskjemaet.

Det øynes en viss to-delning mellom de øvrige medlemmene: De som er forholdsvis bredt engasjert og de som henger med. Resultatene er nok dels tilfeldig ut i fra aktuelle saker og

brugerrepresentantenes fartstid og erfaring. En viss sammenheng ser det ut til å være mellom lavt engasjement og kort fartstid.

Representanten fra LO mente at manglende formell påvirkningsmulighet virket negativt inn på engasjement og interesse. Også andre avga svar som gjennomgående kan tolkes som svakt engasjement i og for Brukerforum. Dette gjaldt for eksempel Likestillings- og diskrimineringsombudet.

Norske industridesignere har vært med siden starten av i Brukerforum og har utvist stor interesse og formidlingsevne. Samarbeidet med Norsk Designråd kom i stand etter forslag fra Norske industridesignere. IKT-Norge og Abelias deltakelse og engasjement har variert med representantenes personlige interesse for IT Funks arbeidsområde. Utvist interesse og bidrag i møtene er viktig. Helst skulle IT Funk også ha mer drahjelp for å få med bedrifter i prosjekter. Av konkurransemessige årsaker er det vanskelig å trekke aktuelle bedrifter direkte inn i Brukerforum. Bedrifter kan likevel delta på møter som gjester og foredragsholdere.

KS har i den senere tid blitt mer aktive, både på grunn av representantenes personlig engasjement og den økte interesse for velferdsteknologi og innovasjon i kommunene

Gitt Standard Norges engasjement i Brukerforum, den nylig inngåtte avtalen mellom Standard Norge og IT Funk og at representantene for Forskningsrådet pekte på standardiseringsarbeidet som særlig fruktbart, dybdeintervjuet vi denne representanten. Vi har også fulgt opp spørsmål om tematisk innretning overfor Abelia og IKT-Norge. IKT-Norge ønsket ikke å bidra til denne problemstillingen under henvisning til kort fartstid for den aktuelle representanten i Brukerforum.

5.5.1 Standard Norges innspill og vurderinger

Representanten for Standard Norge begrunnet ønsket om videreføring på samme måte som brukerrepresentantene: Brukerforum er nå et nærmest enestående nettverk etter at mange nettverk som har hatt beslektede funksjoner, er nedlagt. Man kan frykte at når universell utforming angår alle, blir det vanskeligere å skape forståelse for at noen aktører tar et særskilt ansvar for tverrgående utfordringer.

At IT Funk rår over selvstendige ressurser er avgjørende. Det gjelder både prosjektmidler og midler til et profesjonelt sekretariat. Småprosjekter av FoU-typen bør man navigere bort fra, selv om de utvilsomt har sin verdi. FoU-prosjekter med mer spesifikke siktemål har muligheter for finansiering. Den operative kapasiteten og muligheten for inngrep med FoU-prosjekter må sikres. Dette kan skje ved at Brukerforum koples på programmene i Forskningsrådet og eventuelt også andre deler av virkemiddelapparatet på en mer gjensidig forpliktende måte enn tidligere.

Dette spiller sammen med forslaget om å legge hovedvekten på universell utforming av allmenne løsninger, jevnfør billettautomater med videre. En slik innretning stenger ikke for

spesialbehov. Det blir nødvendig med oppmerksomhet mot slike behov der universell utforming ikke fører helt fram.

Generelt om koplingen mellom standardiserings-arbeid og FoU:

- Det er store gevinster i en mer systematisk tilnærming til og oppfølging av standarder
- Koplingen mellom standarder og utrulling av «masse-løsninger» er undervurdert, og også et selvstendig FoU-tema; velferdsteknologisatsingen kan være et godt utgangspunkt for synliggjøring og eksplorerende aktiviteter av denne koplingen på bred, nasjonal basis
- Forarbeidene til diskriminerings- og tilgjengelighetsloven trekker fram standarder som et sentralt virkemiddel. Oppgraderingen av Difis rolle er positivt for forvaltningsutvikling, men uten IF Funk eller andre aktører som kopler utvikling og standarder, vil det være vanskeligere å oppnå tilstrekkelig kvalitet. Omløpshastigheten på IKT-feltet krever også innsikt i teknologifronten og utviklingen av løsninger i markedet samt trender for dette markedet. (Utviklingen av on-demand for film og TV tilsier for eksempel nye muligheter for teksting for hørselshemmede.)
- «Pre-prosjekter» der brukere og andre kommer sammen for å definere behov og utfordringer bør det være rom for i en ny-organisering. Disse bør være tidsbegrensete innsatser der utvalgte medlemmer og/eller alle medlemmer engasjeres. Ordningen kan omfatte alle tema som Brukerforum prioriterer.
- For Standard Norge er det svært viktig å ha tilgang til et forum som har kompetanse til å evaluere alle faser i standardarbeidet. Standarder skal sikre tilgjengelighet, og det må ikke bli slik at «vi har fulgt standarden, derfor er den per definisjon tilgjengelig». Forskning om hvordan standarder implementeres og virker er avgjørende, særlig når ambisjonen er at man skal nå ut til mange.
- Arbeidet for universell utforming krever, i tillegg til standarder, også veiledninger og informasjon om hvordan både tilbyder og kunde oppnår universelt utformede løsninger. Vi mangler en nasjonal, sektorovergripende oversikt over universelt utformede produkter og de mer eller mindre tilhørende spesielløsninger som kan bli nødvendig.

5.5.2 Abelias vurderinger

Abelias representant pekte spesifikt på samarbeidet mot næringslivet og at mulighetene for dette ikke var tilstrekkelig utnyttet i IT Funk. Det er ikke nok å være mer næringslivsorientert og markedsorientert enn andre programmer!

Næringslivskoplingen ville i følge respondenten gi mer oppmerksomhet til universell utforming av allmenne løsninger. Han ville ha mer oppmerksomhet mot bredere gruppers utfordringer, som dysleksi og lettere kognitive begrensninger. IT Funk kunne bidratt mer til egen måloppnåelse, dersom en slik innfallsvinkel vant fram oftere.

Det bør også være rom for FoU for spesielløsninger og gjerne slike som bygger på og utnytter de universelt utformede løsningene.

5.5.3 Landsorganisasjonens vurderinger

Representanten for LO var ikke tilfreds med hvordan IT Funk og Brukerforum arbeider. Mangelen på formell myndighet var årsaken til dette. Også innen dagens mandat, mente LO at det var mulig å spille en mer aktiv rolle overfor sin omverden, også ut over Forskningsrådet. For eksempel ville det vært mulig å komme med anbefalinger samt kritikk av samfunnsforhold innen sine arbeidsområder. LOs representant ønsket ingen videreføring av IT Funk i dets nåværende form.

6 Observatørens vurderinger av videreføring og innretning

Observatørene i Brukerforum setter stor pris på IT Funks rolle som møteplass for aktørene i forvaltningen og i virkemiddelapparatet. Ulike samarbeidsprosjekter i forbindelse med universell utforming oppfattes som tverrgående prosjekter, også når de ikke har synderlig FoU-innhold.

Observatørene kommer fra Innovasjon Norge, Norsk Designråd, Utdanningsdirektoratet, NAV, Nærings- og handelsdepartementet og Fornyings-, kirke og administrasjonsdepartementet. Alle møter jevnlig på møtene.

Intervjuene ble forhåndsavtalt og en liste med fire temaer ble sendt per epost, jevnfør overskriftene nedenfor. Intervjuene varte fra 25- 45 minutter. Respondentene fikk tilsendt samtlige referatpunkter per epost med muligheter for tillegg og korrigeringer. (Teksten som følger er som sådan ikke forhåndsgodkjent.)

6.1 Vurdering av samarbeidet og kontakten med IT Funk

Samtlige respondenter uttrykte tilfredshet med samarbeidet og kontakten. Representantene for Norsk Designråd, Innovasjon Norge og FAD var spesielt tilfredse. Samtlige mener at kvaliteten på sekretariatets engasjement, kompetanse og oppfølgingsevne er meget god. En respondent trakk fram at innleid assistanse til koordinatorfunksjonen kunne forklare manglende gjennomslag for IT Funk i Forskningsrådet. Andre mente at gjennomslagskraften hadde vært bedre dersom IT Funk hadde hatt større ressurser til rådighet, at organiseringen av Forskningsrådet ikke støtter samarbeid på tvers. Strukturelle endringer i programporteføljen ble også trukket fram.

Designrådet, Innovasjon Norge og Utdanningsdirektoratet har samarbeidet med IT Funk om flere konkrete prosjekter og tiltak.

Enkelte trakk fram at referatene og informasjonstiltak som nyhetsbrevet styrker kontakten med IT Funk. Informasjonstiltakene er godt egnet til å videreformidle nyheter og kunnskap til egen organisasjon. Ved å møte i Brukerforum slår man to fluer i en smekk:

- Eget/egen virksomhets nettverk blir vedlikeholdt og dette er nyttig for arbeidet man utfører.
- Konkrete nyheter og kunnskap bringes enkelt til egen organisasjon og dermed blir nedslagsfeltet større enn deltakelsen i Brukerforum skulle tilsi.

6.2 Overordnet inntrykk av IT Funks måloppnåelse

Det var enighet om at IT Funk får fra «ganske mye» til «svært mye» ut av sine ressurser. Brukerforum fungerer etter observatørens oppfatning meget godt: Oppmøtet er et tegn på at møteprogrammene er interessante og informasjonsutvekslingen verdifull. Skjønt det var enkelte som mente at møteplassen IT Funk trakk mer enn IT Funk som et sted for faglig

utvikling. Andre framhever at Brukerforum fungerer oppsiktsvekkende godt til å være et forum uten formell myndighet i budsjettsaker.

IT Funk og Brukerforum gir tilgang til ulike nettverk og kilder, inkludert internasjonale kontakter og aktiviteter. Representanten for FAD la vekt på den kompetansepool IT Funk representerer for departementets policy-utvikling. Det samme departementet etterlyser mer oppmerksomhet om resultater av prosjekter og effekter ut over den aktuelle prosjektperioden. Slik oppfølging kunne gi et bedre grunnlag for måloppnåelse og læring.

Alle peker på koordinatorens initiativ- og oppfølgingsstyrke som en sentral faktor for IT Funks måloppnåelse. Mangel på konkretisering av mål og planlegging, ble pekt på av et par respondenter. Det er vanskelig å strukturere andre tema og aktiviteter godt når prosjektsøknader kan sendes løpende – og dermed skal behandles og drøftes løpende, men IT Funk arbeider også på felt der mer uttrykte mål ville vært gunstig.

6.3 IT Funk og Brukerforums framtid

Alle respondentene mente det var behov for et forum der sluttbrukernes stemme kunne høres og settes i produksjon relatert til konkrete prosjekter. Innsatsen for bedre samarbeid mellom «næringsliv, forskning og brukerbehov» fikk mye oppmerksomhet. Enkelte respondenter frykter at interessen for velferdsteknologi blir for dominerende, og at det offentlige (betalte) markedet blir den dominerende kraften.

Man ser at Difi er tillagt flere roller, men er likevel usikker på ambisjonsnivå og bredde i arbeidet. Dokumentasjonsinnsatsen på inkluderingsfeltet er blitt nedprioritert etter at stillinger og ressurser på dette feltet ble overført til Likestillings- og diskrimineringsombudet.

Alle respondentene mente det var behov for Brukerforum og fokus på sluttbrukeren. Kilder til fornyelse og ytterligere relevansorientering er:

- Regelverket for offentlige innkjøp og innovative offentlige tjenesteinnkjøp (nytt SMB-program), herunder NAV som kunde og samarbeidspart.
- Tjenesteinnovasjon bør vektlegges mer enn produktinnovasjon.
- Tettere kopling til europeiske programmer med vekt på anvendelser: Nasjonale innovasjonsprosjekter er ofte forholdsvis marginale – det gjelder ikke bare IT Funk.

Forholdet mellom IKT, innovasjon og tjenester innen omsorg og velferd er lite konkretisert og utdypet. Forskningsrådet må styrke denne innsatsen på bred front. Det gjelder også vekten på universell utforming og sluttbrukeren.

Difis nye rolle i relasjon til IT Funk og til de andre aktørene som arbeider for integrering, universell utforming og IKT fikk oppmerksomhet, men ingen foreslo Difi som et aktuelt tilknytningspunkt for IT Funk.

6.4 Gjenstående utfordringer

IT Funks innretning framover sees i sammenheng med innsats for universell utforming. Det ble pekt på følgende roller og oppgaver for IT Funk:

- Pådriver for en forskrift på IKT-området: Nå har vi lenge vært i den minst ønskelige situasjon sett med næringslivets øyne: En lov er vedtatt og forskrift er annonsert, men kommer ikke!
- Loven må realiseres gjennom en kombinasjon av informasjon, kompetansetiltak og møteplasser for relevante aktører samt FoU.
- Fortsatt innsats for å kvalitetssikre standardiseringsprosesser.
- Dokumentere om og hvordan loven blir etterlevd.
- Bistå Forskningsrådet og eventuelt andre deler av virkemiddelapparat og forvaltning med å vurdere FoU-søknader og andre prosjekter.
- Drøfte hva som skal til for å bringe universelt utformede løsninger nærmere realisering og gi spesiell oppmerksomhet til organisering av alle typer offentlige tjenester.
- Ytterligere vekt på tjenstedesign, ikke minst i satsingen på velferdsteknologi.
- Tettere kopling til europeiske forskningsprogrammer, inkludert AAL.

Flere respondenter savner et nasjonalt og enhetlig perspektiv på dokumentasjon og måloppnåelse for universell utforming, FoU og IKT. Dokumentasjonsinnsatsen generelt er blitt nedprioritert etter nedleggelsen av Dokumentasjonssenteret.

Representanten for Utdanningsdirektoratet la særlig stor vekt på dokumentasjon i form av oversikt over produkter og tjenester. Erfaringsmessig oppstår det et økt behov for veiledninger og erfaringsutveksling når standarder skal implementeres. Det er et tverrsektorielt potensial i arbeidet med universell utforming: IKT-løsningene er sjelden sektorspesifikke. Prinsippene for god organisering og ressursallokering er heller ikke det.

7 IT Funk - vurderinger fra Forskningsrådets administrasjonen

Vurderingene som følger er basert på intervjuer med avdelingsdirektør Mari Nes i Divisjon for samfunn og helse og avdelingsdirektør Eirik Normann i Divisjon for innovasjon. Eirik Normann hadde ansvar for IT Funk i Forskningsrådet fram til for et drøyt år siden. Da overtok Mari Nes ansvaret.

Begge direktørene var opptatt av IT Funks spesielle organisering og rolle i Forskningsrådet. Sett fra Forskningsrådet er arbeidsformen med tette koplinger mellom sekretariat og søker uvanlig. Rollen forvaltes formelt sett av én person, koordinatoren for IT Funk. I praksis henter koordinatoren inn råd for blant annet medlemmene i Brukerforum. *Prinsipielt* kan en slik framgangsmåte føre til at den leder som skal godkjenne innstillingene stilles overfor et ultimatum. I praksis har lederne ikke slike erfaringer. Man har likevel stilt seg spørsmål om hvilke miljøer som får sine ideer og skisser fulgt opp og hvilke som indirekte eller direkte blir avvist.

Videre har man registrert den konsolidering av søkermiljøer som har funnet sted og at store deler av midlene går til en begrenset gruppe: Er IT Funk en enkel vei til utviklingsmidler og sikres i så fall kvaliteten?

Andre enkle og tilgjengelige ordninger som Skattefunn er etablert. Det er mulig at dagens søkere i større grad kan benytte seg av dette virkemiddelet. Det har også blitt bedre kår i Forskningsrådet for å redusere søkeres risiko og usikkerhet i søknadsprosessen, jevnfør nettverksstøtte, brukerpaneler med videre. Denne utviklingen gjør overgangen til en eventuell integrering av IT Funk til andre initiativ i Forskningsrådet enklere.

Spesielt Normann trekker fram at den framgangsmåten IT Funk følger for å få fram prosjekter sannsynligvis er samfunnsøkonomisk lønnsom. Til tross for at det går med betydelige ressurser i form av koordinatortid til å være fødselshjelper for prosesser. Satsingen er også så begrenset av det er mulig å ha en slik arbeidsform, samtidig er porteføljen for liten til å forsvare en selvstendig satsing.

Integrering av IT Funk i Forskningsrådet er et ansvar som går flere veier, og en av respondentene la vekt på at koordinatorfunksjonen var innleid fra et privat firma og at koordinatoren ikke var tilstede i samme grad som en ansatt medarbeider.

Forskningsrådet kan ta læring av IT Funks evne og vilje til aktivt å følge opp eksterne sentrale aktører på en systematisk og godt organisert måte. Når utfordringene og de faglige tema krever tverrsektoriell tilnærming, er ekstern kontakt en suksessfaktor. Universell utforming og utvikling av velferdsteknologi er tema som i høyeste grad krever samarbeid ut over Forskningsrådet.

I følge Normann er IT Funks store fortjeneste at koplingen mellom innovasjon og standardisering på eget fagområde blir ivaretatt. Ingen andre gjør dette arbeidet så godt som IT Funk.

I sum anbefaler ikke Nes og Normann videreføring av dagens IT Funk. Men det er flere hensyn og kompetanser som IT Funk ivaretar og som Forskningsrådet ønsker velkommen:

- Forvaltning og utvikling av sluttbrukerrollen
- Universell utforming som ytterligere forsterker fokus på sluttbrukerne
- Standardisering i kombinasjon med FoU-prosjekter

IT Funks sluttbrukerkompetanse har til nå primært vært anvendt i innovasjonsprosjekter. Kunnskapen om og forutsetningene for brukermedvirkning bør utvikles og forutsetningene for brukermedvirkning på ulike satsingsområder bør systematiseres. Brukermedvirkning er en god inngang til arbeidet med universell utforming. Fokus på brukerbehov er viktig for relevansorientering av alle anvendte forskningsprosjekter.

Respondentene ønsker at Brukerforum beholdes. Forumet kan knyttes til flere områder i Forskningsrådet. Det er flere mulige forankringspunkter for IT Funk i Forskningsrådet, og Forskningsrådet vil legge stor vekt på at Brukerforum får spille en positiv og virkningsfull rolle.

Et nytt Brukerforum kan sannsynligvis oppnå «høringsrett» i Forskningsrådet, men ikke direkte beslutningsmyndighet ifm FoU-prosjektene. (Jevnfør blant annet den interessebaserte sammensettingen. Den er ikke faglig begrunnet i Forskningsrådets forstand.) Dersom Brukerforum kommer til å motta midler ut over det som er nødvendig til driften, kan disse brukes til å utvikle strategiske innspill, informasjon og dokumentasjon med vekt på universell utforming.

8 Politiske og organisatoriske rammebetingelser

8.1 Ansvar for universell utforming av IKT

I 2007 bevilget regjeringen fem millioner kroner på FADs budsjett for utvikling av indikatorer og standarder som en oppfølging av Stortingsmelding nr.17 (2006-07) Eit informasjonssamfunn for alle. Det ble vist til Soria Moria-erklæringen:

1. *"[Regjeringen [...]] skal øke satsingen på ny universell utformet teknologi og gjennomføre en offensiv IKT-politikk i offentlig sektor" samt at "all teknologisk utvikling innen media og IKT må bygge på universell utforming."*

Ved å følge standarder for universell utforming av IKT, skulle behovet for spesialløsninger bli mindre. Innsatsen var en del av standardiseringsarbeidet innen IKT som FAD også hadde ansvaret for. Universell utforming av IKT var et samarbeidsprosjekt med Arbeids- og inkluderingsdepartementet, som da hadde ansvaret for IT Funk og funksjonshemmede.

Difi fikk etter at loven om universell utforming var vedtatt, delegert ansvaret for standardiseringsarbeidet fra FAD. BLD har også bevilget midler til dette arbeidet som en del av Handlingsplanen for universell utforming. (Også midlene til IT Funk fra BLD er en del av handlingsplanen.)

FAD har i løpet av IT Funks siste periode fått ansvar for universell utforming. Engasjementet i og for Brukerforum er tydelig. FAD bevilger imidlertid ikke midler til IT Funk og finansierer heller ikke enkeltprosjekter i regi av IT Funk.

Bevilgningsmessig er IT Funk og universell utforming fortsatt koplet til politikken for funksjonshemmede og det overordnede ansvaret for inkludering. BLD har tatt en stor del av finansieringsansvaret, også for IT Funk.

Med den annonserte satsingen på Velferds- og omsorgsteknologi har også HOD og Helsedirektoratet blitt en betydelig aktør for å fremme universell utforming og brukervedvirkning.

Arbeidsdepartementet har støttet IT Funk for å arbeide med et inkluderende arbeidsliv. Departementet har annonsert at de ikke vil finansiere IT Funk i en eventuell neste periode, under henvisning til den vekt som nå legges universell utforming. I statsbudsjettet for 2012 kommer det tydelig fram at dette departementet ser at det kan være en uklar grense mellom hjelpemidler/spesialprodukter og universelt utformede produkter - og at den teknologiske utvikling også fører til at det som tidligere var et hjelpemiddel nå blir regnet som et vanlig produkt. PC er et eksempel på dette. Dersom det går mot en form for videreføring av IT Funk, er oppgaver for et inkluderende arbeidsliv viktig for IT Funk. AD planlegger en utredning om forholdet mellom hjelpemidler og produkter som tilbys i markedet.

8.2 Ansvarsendringer og omorganiseringer i inkluderingspolitikken

Kravet om universell utforming bedret forutsetningen for det IKT-fokuserte inkluderingsarbeidet radikalt. Det har likevel spilt en rolle at IKT er det nye og det minst innarbeidede tema for offentlig satsing på universell utforming. Det hender at IKT faller ut av synsfeltet. BLD fikk inkludert IKT i Planen for universell utforming som en del av sitt ansvar for integrering. Dette skjedde i 2008.

Organiseringen av inkluderingspolitikken, som IT Funk tematisk sogner til, har gjennomgått mange endringer i siste IT Funk-periode. Dokumentasjonssenteret ble nedlagt og delvis overført til Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO). Etter en kort periode med fruktbart og formelt samarbeid gjennom styrerepresentasjon forsvant en viktig samarbeidspartner for IT Funk. Dokumentasjon, for eksempel av statusrapporter for arbeidet med universell utforming, er et viktig virkemiddel for å nå de mål som er satt. IT Funk har ikke sett dette som sin oppgave, men er avhengig av at noen tar rollen. LDO forvalter loven som inkluderer IKT, men har ikke beholdt/bygget opp kompetanse på IKT. Sannsynligvis var det lagt opp til en arbeidsdeling i forhold til Difi, men Difi kommer ikke riktig i gang så lenge forskriften ikke blir vedtatt. Forskriftsarbeidet har stått i stampe lenge. Det har oppstått et vakuum som i praksis også virker negativt inn på muligheten for å etablere gode arbeids- og samarbeidsformer mellom sentrale aktører. Det viktigste for IT Funk er likevel at næringslivets representanter blir sittende på gjerdet og vente på forskriften.

Deltasenteret var en aktiv støttespiller for IT Funk i flere år, men har merkbart redusert engasjement på IKT-området. Senteret har også mistet kompetanse i forbindelse med omorganiseringer. Det har vært flere utskiftninger i Deltasenterets representasjon i Brukerforum, fordi medarbeidere har sluttet.

IT Funk er som en nettverksavhengig virksomhet, sårbart for endringer i omgivelsene: Det tar tid å etablere samarbeidsstrukturer, de er lette å rive opp – og det tar tid og ressurser å etablere nye.

Evaluators foreslår at rolle- og ansvarsdeling for BLDs, NHDs, FADs og andre departementer og relevante underliggende organer, gjennomgås med tanke på klarere, konkretisert ansvarsdeling. Denne ansvarsdelingen må følges opp av finansiering på de respektive ansvarsområder. Eventuelle nye roller for et nytt IT Funk/Brukerforum må tilpasses helheten. Finansiering og ansvar må henge bedre sammen enn i dag.

Næringsdepartementet har som den viktigste bidragsyter for bevilgninger til anvendt næringslivsforskning, inkludert IKT, hatt et jevnt og positivt engasjement overfor IT Funk. NHD finansierer AAL Joint Programme, se ovenfor. AAL-satsingen har kort fortalt internasjonalt IT Funk. Det var også en begrunnelse for satsingen og plasseringen. AAL er på et vis underfinansiert fra NHDs side, fordi BLD og AD dekker inn midler til AAL-prosjekter innenfor sine satsingsområder.

Deltakelsen i AAL har vært vellykket målt som tilslag for prosjekter og score i evalueringer. Også strategisk har AAL stor betydning: AAL er en arena der små nasjonale IT Funk-prosjekter og prosjekter for universell utforming i Verdikt videreutvikles.

8.3 Rammebetingelsene i Forskningsrådet

Lovbestemte krav om universell utforming tilsa endringer i IT Funks arbeidsmåte i Forskningsrådet. Å utløse synergier i Forskningsrådet var i sin tid en klar forutsetning for å opprette IT Funk som et utradisjonelt «mini-program» for IKT og funksjonshemmede. Et viktig poeng var at IT Funk skulle bidra til samarbeid og også utløse midler fra andre programmer. Siden kom arbeidet for universell utforming av IKT inn som et førende tema. Da loven ble vedtatt i 2009 hadde IT Funk ikke lenger monopol på arbeidet med universell utforming i Forskningsrådet. Snarere tvert i mot: Tiden var kommet for at alle andre programmer skulle realisere universell utforming på sitt område. Målet for IT Funk i den siste strategien ble da å utløse aktivitet i andre programmer: *Overføring av kompetanse ble i denne sammenheng viktigere enn IT Funks økonomiske bidrag til prosjektgjennomføring.*

Fasiten er at IT Funk og Forskningsrådet har betydd IT Funk og innovasjonsdivisjonen, og i praksis Verdikt. Verdikt har tatt inn universell utforming inn i sin strategi og lagt vekt på brukermedvirkning og universell utforming i vurderingen av prosjektene. Dette skjedde i samarbeid med IT Funk. Dette skyldes faglig slektskap. Prosessen ble lite påvirket av at IT Funk organisatorisk ble overflyttet til Divisjon for samfunn og helse.

For øvrig har gjennomslaget vært begrenset, av ulike årsaker:

- Universell utforming ble inkludert i en utlysning i det daværende Velferdsprogrammet i dialog med IT Funk, men teknologikoplingen utløste ingen interesse fra forskerne.
- Transportprogrammet har ikke lenger persontransport som arbeidsområde og dermed faller en potensielt viktig samarbeidspartner bort.
- VAM har tematisk inkludert teknologi, men temaet når ikke fram i mylderet av prioriteringer i det programmet.
- Samfunn og helse er primært rettet mot medisinsk forskning og teknologi i den sammenheng. Det er svak sammenheng med anvendelser, sluttbrukere og tjenester. Oppfølgingen av Hagen-utvalgets innstilling har dog avfødt vilje til å etablere mer anvendt innrettet forskning på omsorgsområdet, jevnfør forslag til nytt statsbudsjett fra Forskningsrådet. Evaluator har fått noe informasjon om Helsedirektoratets høringsutkast for satsingen på omsorgsteknologi i kommunene. Både sluttbrukerperspektiv og brukerkompetanse får vekt i denne type satsing, men siden teknologisk innovasjon nedtones, er det ikke en opplagt overføringsverdi mellom IT Funk/Brukerforum og satsingen på omsorgsteknologi, se drøfting i kapittel 10. Innovasjonsdivisjonen arbeider med et forslag til statsbudsjettet for 2013 om satsing på velferdsteknologi. Sannsynligvis vil det være rom for IT Funk-relaterte aktiviteter i tilknytning til et slikt mulig program, men også til andre deler av innovasjonsdivisjonen byr på muligheter.

9 Måloppnåelse – prosjektene (Del A)

Problemstillingene i oppdragsbeskrivelsen var:

- Prosjektene bidrag til å frambringe løsninger for ulike målgrupper og hvordan kravet til brukermedvirkning er ivaretatt.
- Hvordan har arbeidet etter forprosjektet i IT Funk blitt videreført, i Norge og internasjonalt? Hvilke faktorer påvirker evt. videreføring som hovedprosjekter?
- Har tilleggsprosjektene bidratt til økt bevissthet og kompetanse om universell utforming og tilgjengelighet blant deltakere i hovedprosjektet?
- Utviklingen i omfang og resultater av samarbeid med institusjonelle partnere både i og utenfor Forskningsrådet, nasjonalt og internasjonalt, spesielt AAL JP.
- Hvordan har målene om nettverksbygging, bevisstgjøring og informasjon om IT Funk og tilgjengelig IKT blitt ivaretatt? Hvilke aktører er mest aktive i dette arbeidet, og hvilken rolle spiller Brukerforum?

I det følgende skal vi se på prosjektenes innretning, både målgrupper og resultater.

Grunnlaget for drøftingen er intervjuer med de viktigste aktørene og prosjektrapporter på IT Funks hjemmesider og prosjektenes rapportering til Forskningsrådet. I perioden 2007 – 2011 er det på IT Funks hjemmesider registrert følgende prosjekter:

Tabell 6 Antall prosjekter i IT Funks tredje programperiode, med start 2007 til våren 2012

Startår	Forprosj.	Hovedprosj.	Metode Pilot, Tilleggsprosj.	AAL	Totalt
2007	2	1			3
2008	8	2			10
2009	4	3	1	4	12
2010	7	4		3	14
2011	1		1	3	5
2012		2		1	3
Totalt	22	12	2	11	47

Kilde: IT Funk hjemmesider

De intervjuede utførerne har 22 av disse prosjektene, dvs. 46 % totalt og med en tilsvarende andel av forprosjekter, hovedprosjekter og AAL. Hvis en bare skulle se på de prosjektene som er avsluttet eller er planlagt avsluttet i 2012, så er det 42 prosjekter. AAL prosjektene som varer 20-40 måneder, blir i noen tilfeller ikke avsluttet før 2015.

9.1 Prosjektene bidrag til å frambringe løsninger for ulike målgrupper

I vurderingen av prosjektenes bidrag til løsninger for ulike målgrupper, tar vi utgangspunkt i:

- hvem som formulerer målgruppens krav til løsninger
- hvem som framskaffer løsningene

- kommunikasjonen mellom disse to

Et slående trekk ved IT Funk er den nære forbindelsen mellom formulering av krav til løsninger og hvordan løsningene blir realisert gjennom FoU-arbeidet i prosjektene.

Aktøren med størst andel av IT Funks prosjekter er en FoU-bedrift ledet av personer med funksjonshemming. De kjenner målgruppens behov meget godt og har hatt en aktiv rolle i å foreslå prosjekter for å framskaffe løsninger. De har god forbindelse med målgruppens interesseorganisasjon som også er representert i Brukerforum. Det bør legges til at denne FoU-bedriften også har prosjekter for andre målgrupper og altså ikke kun er avhengig av IT Funk for finansiering.

Det er også et gjennomgående trekk ved IT Funk prosjektene at prosjektideer ofte er et resultat av inngående kjennskap til funksjonshemmedes hverdag gjennom familie og venner. Denne kjennskapen kombineres med innsikt i IKT. Innsikt i IKT er ikke det samme som at man "har løsningen", det betyr bare at man er bedre i stand til å vurdere eksisterende teknologi og dens potensial for å kunne løse problemet. Selv om man kan en del om talesyntese så oppstår særegne FoU-utfordringer dersom man for eksempel skal lage en barnestemme.

Prosjektpresentasjoner i Brukerforum betyr, spesielt for "gjengangerne" blant FoU-aktørene, at man kontinuerlig får tilbakemeldinger fra representanter for målgruppene på de prosjektene man har utformet.

IT Funks administrasjon har også en svært aktiv rolle i søknadsprosessen og det bidrar også til å forme prosjektideene slik at de er tilpasset de målgruppene som er representert i Brukerforum. Dette er spesielt viktig i forhold til dem som i utgangspunktet kun har en prosjektidé.

Etter vår mening eksemplifiserer IT Funk prosjektene "user-driven innovation"¹³ fordi systematiske kartlegginger av behov, testing med og av brukere fra ulike målgruppene er viktige komponenter i de aller fleste prosjektene. I tillegg kommer brukermedvirkningen via Brukerforum.

En annen indikasjon på at IT Funks prosjekter bidrar til løsninger for målgruppene er at brukerrepresentantene ikke pekte på store uløste behov som IT Funk hadde unngått. At noen av de løsningene en kan se for seg krever betydelig ressursinnsats som IT Funk ikke kan makte å løse med sine ressurser, er en annen sak.

Det er også viktig å merke seg at IT Funk jobber prosjektene bruker en del grunnleggende teknologier for å overkomme de barrierer som personer med funksjonshemming har i vårt IKT baserte samfunn. Det er tekst til tale, tale til tekst, ulike styringsteknologier, tilrettelegging av nettsider, forenkling/framstilling av informasjon med symboler istedenfor

¹³ Se for eksempel <http://www.ebst.dk/file/76299/udi.pdf> for en drøfting av "user-driven innovation".

tekst osv. Framskritt i bruken av disse grunnteknologiene og erfaring med deres bruk overfor målgruppen her vil få betydning for skole og arbeid, siden skole og arbeid i økende grad forutsetter beherskelse av IKT på generell basis. Det samme gjelder i økende grad også konsum av kultur i vid forstand, som for eksempel spill, musikk og film etc. som blir digitalisert dermed stiller krav til IT-kompetanse. Stadig oftere i hverdagen må man logge seg inn for å få gjort det man skal gjøre – og dermed blir universell utformet autentiseringsteknologi viktig.

På grunnlag av den informasjon informantene ga om sine prosjekter og gjennomgang av informasjon på IT Funks hjemmesider, rapporter, artikler og prosjektenes hjemmesider mener vi at det er godt belegg for at IT Funks prosjektportefølje er tematisk relevant.

Det er flere prosjekter som er direkte rettet mot områdene arbeid og skole. IT Funk-prosjektet ” Universelt utformet interaktivt læremateriell” tok utgangspunkt i at tradisjonelle lærebøker erstattes av interaktivt læremateriell. Stor grad av interaktivitet gir ekstra utfordringer når det gjelder utforming av grensesnitt som er brukbare for alle. Det er nok å nevne flash og video, som byr på spesielle utfordringer for synshemmede. For dem med lesevansker tilbyr prosjektet ” Read Perfect” individuell utforming av et leservennlig skjermbilde.

Prosjektet ”Ung og begeistret: IKT-basert IADL-opplæring og trening for unge med utviklingshemming” er et forprosjekt som kartla grunnlaget for utvikling av IKT-basert IADL¹⁴-opplærings- og treningsprogram for ungdom med utviklingshemming. Målet var at ungdommene skal mestre hverdagslivets komplekse aktiviteter og få et mest mulig selvstendig liv. Det ble fokusert på ferdigheter som fremmer utdanning og opplæring, inkludert overgangen mellom utdanning og arbeid.

De generelle web-tilgjengelighetsprosjektene er viktig for skole og arbeid, selv om de er rettet mot bruken av sosiale medier. Resultatene har stor overføringsverdi for skole og arbeid.

9.2 Forprosjektenes skjebne og rolle

I dette avsnittet skal vi se om forprosjektene i IT Funk er blitt videreført. I evalueringen i 2005 spurte vi samtlige 51 prosjekter, hvorav 48 svarte¹⁴: Andelen videreførte prosjekter 72 %. Fokus for evalueringen i 2005 var hvilke markedsundersøkelser og hvilke markedsplaner bedriftene hadde gjort. Evalueringen viste at bedriftene kjente behovene og markedet bokstavelig talt på kroppen, enten ved egen funksjonshemming eller ved nære bekjentes funksjonshemming.

¹⁴ http://www.itfunk.org/docs/ITFunk-evaluering-NIFU_STEP_Arbeidsnotat_38-2005.pdf, s. 15.

Vi ønsket å se nærmere på hvilken situasjon de FoU-bedrifter som har IT Funk prosjekter var i. Hvilken rolle spilte forprosjektene spilte for dem, faglig og finansielt? Hvilke alternativer hadde de for å få finansiert den typen FoU-aktiviteter som ble innvilget som et forprosjekt i IT Funk?

De tre respondentene representerer de tre hovedtypene FoU-aktører:

- Den private FoU-bedriften uten bakgrunn i UH- eller instituttsektor
- FoU-bedriften med bakgrunn fra UH sektoren
- Instituttsektoren¹⁵.

Vi gikk igjennom alle registrerte prosjekter med de tre informantene og spurte om videreføring, kommersielt, faglig og annen FoU-finansiering i Forskningsrådet, Innovasjon Norge, EU osv. Hovedbildet var klart. Det store flertallet av prosjektene var videreført i en eller flere av de tre retningene.

Alle informantene hadde et eller to prosjekter som de ikke hadde gått videre med. Av de 14 forprosjektene totalt vil det si at 10 var videreført, dvs. 72 %. Det er temmelig likt resultatet fra 2005-evalueringen. Med et så lite antall prosjekter, hvor et prosjekt utgjør 7,15 %, er nok dette sammenfallet tilfeldig: Det sentrale er at de aller fleste forprosjektene ble videreført på en eller annen måte. Vi tror det er en rimelig antagelse at videreføringsgraden er om lag den samme for hele porteføljen som for de tre tyngste aktørene. De andre aktørene er også idealister, bedrifter, FoU bedrifter og institutter med forskere som har som mål om å betjene sluttbrukerne. Vi mener antakelsen er rimelig fordi koordinator jobber aktivt med søknadene. De ideene som koordinator ikke mener kan bli en suksess blir filtrert vekk. Denne kombinasjonen av motivasjon og aktiv kvalitetssikring, gjør at suksessraten i IT Funk er høy.

Det er heller ikke realistisk å forvente at alle forskningsprosjekter skal være vellykket i form av videreføring. Det er læring også i det som ikke lar seg gjennomføre av teknologiske eller markedsmessige årsaker. De forklaringene som ble gitt på manglende videreføring tydet ikke på at prosjektene ikke burde vært startet. De prosjektene som ikke ble videreført hadde støtt på teknologiske barrierer, som for eksempel i forbindelse med lydstyring, eller brukertesting viste at brukerne ikke fikk den entydige og store funksjonsforbedringen som man antok av en ny type tastatur for mobiltelefoner.

De tre informantene var klare på at IT Funk forprosjekter var veldig viktig for å få tid til å sette seg inn i teknologier som kunne bidra til å løse et problem. Et typisk eksempel kan være

¹⁵ I tillegg kommer prosjekter ledet av Blindeforbundet, Norsk Designråd og Standard Norge, men disse prosjektene skiller seg fra de tradisjonelle FoU-prosjektene i flere henseende. Disse vil ikke bli drøftet nærmere i denne sammenheng.

såkalte personas, dvs. simulerte mennesketyper: Er dette en teknologi som kan være nyttig i tilgjengelighetsstudier?¹⁶ For å kunne svare på det trenger man tid til å studere personas¹⁷. Informantene nevnte at andre teknologiområder er lydstyring, spesielle problemer ved talesyntese som eksempler på det samme. Det å kunne få noen måneder – selv om det krevde like mye egeninnsats – var avgjørende for å komme i gang med nye ideer, uten å måtte bruke måneder på å søke ”tunge” midler. For oss synes det klart at IT Funk på dette området oppfyller en av sine viktige målsettinger.

Noen forprosjekter er kartleggingsstudier av ulike målgruppers behov (Parkinson-pasienter, blinde, døve). Disse danner en kunnskapsbase som flere kan nyte godt av, men som ofte ikke vil ha en naturlig og klar oppfølger, verken i IT Funk-hovedprosjekter eller i forskningsrådsprosjekter for øvrig.

Flere forprosjekter har ført til nye produkter, eksempler er:

- Stemmestyring vha. VOMOTE-boksen er blitt et hjelpemiddel
- Tjenesten ”MIKT – modul i IKT og tilgjengelighet” er et kursopplegg. Bedriften får inntekter av kursvirksomheten. Kursopplegget gir også et bidrag til å styrke samfunnets kompetanse når det gjelder IKT og universell utforming. For at Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven skal bli implementert må det også finnes praktisk kompetanse. I så fall trengs et utdanningstilbud. Det er nok ikke tilfeldig at en av de tyngre IT Funk- aktørene står bak dette.

9.3 De ulike prosjektypene

På IT Funks hjemmesider er noen av prosjektene klassifisert som hhv. metode-, pilot, tilleggs- og forprosjekt. Tre prosjekter er merket som hovedprosjekter. Vi har valgt å regne alle umerkede prosjekter som hovedprosjekter i tabellen nedenfor.

¹⁶ Jfr. <http://www.w3.org/WAI/redirect/personas.html>

¹⁷ http://www.w3.org/wiki/Accessibility_testing

Tabell 7 Ulike prosjekttyper etter startår, 1998 – 2012

Startår	For.	Hoved	Metode	Pilot	Tillegg	AAL	Totalt
1998	4	3					7
1999	4	4					8
2000	2	7					9
2001	3	1					4
2002	2	4		1			7
2003	4	2					6
2004	2	5			1		8
2005	5	4	1				10
2006	2	2	1		1		6
2007	2	1					3
2008	8	2					10
2009	4	3		1		4	12
2010	7	4				3	14
2011	1				1	3	5
2012		2				1	3
Totalt	50	44	2	2	3	11	112

Kilde: IT Funks hjemmesider

Tabell 6 viser at av de 112 prosjektene er det bare 7 som ikke enten er for- eller hovedprosjekt. I perioden 2007 – 2012 er det bare et pilotprosjekt "Film mellom ørene" og et tilleggsprosjekt "Brannvarsling for døve". Et tilleggsprosjekt som startet i 2006, "Norsk OSIRIS og universell utforming" avsluttes tidlig i denne perioden. Vårt inntrykk er at inndelingen av prosjektene i ulike kategorier er såpass omtrentlig at det er vanskelig – for ikke å si farlig – å bygge for mye av analysen av IT Funk på rundt dem. Etter vår mening er det lite som skiller pilotprosjektene fra andre forprosjekter. Det er flere forprosjekter som en kunne ha kategorisert som metodeprosjekter ut i fra den prosjektdokumentasjon vi har til rådighet. Ser vi på tilleggsprosjektene er det bare ett av dem som gir en universell utformingsdimensjon til et annet prosjekt. De to andre tilleggsprosjektene ser for oss ut til å være en fortsettelse av prosjekter som har startet innenfor IT Funks rammer. Det er ikke vanskelig å si noe om tilleggsprosjektene rolle spesifikt når det bare finnes tre tilleggsprosjekter totalt som klart og tydelig er kategorisert som dette og bare et i evalueringsperioden¹⁸.

¹⁸ Etter at førsteutkastet av evalueringen forelå, opplyste IT Funks koordinator at to andre prosjekter, "Den røde tråd" og "Rett fram" var tilleggsprosjekter til Verdikt. En person i FoU-bedriften som ledet "Den røde tråd" ble intervjuet. Etter vår vurdering var dette prosjektet vellykket. Prosjektet "IKT og vilkårene for lokalpolitisk deltakelse og engasjement blant funksjonshemmede", var et tilleggsprosjekt til "IKT og lokaldemokratiet" i program Kommunikasjon, IKT og medier (KIM). Det har ikke vært tid til å innarbeide dette i tabeller og tekst.

Skillet mellom forprosjekter og hovedprosjekter ikke skarpt. Det er bare noen få prosjekter som er merket som hovedprosjekter, og denne kategorien ikke er klart definert. Vi har som nevnt ovenfor regnet alle de prosjektene som ikke er kategorisert etter prosjekttype, som hovedprosjektet.

I Forskningsrådets database opererer en ikke med disse kategoriene. Etter vår mening ville det gi større innsikt om både IT Funk og Forskningsrådet hadde holdt orden på hvilke prosjekter som var en fortsettelse av et tidligere (for)prosjekt og at samme kategorisering ble brukt både på IT Funks hjemmesider og i Forskningsrådets databaser.

Vårt inntrykk er at hvorvidt en prosjektidé som i første omgang blir finansiert av IT Funk får videre finansiering i IT Funk eller andre steder, avhenger av om det finnes programmer i Norge eller i EU som passer til akkurat denne prosjektideen. Selv om søknadsprosessen her er tyngre enn for IT Funk, så kan det være mer midler knyttet til slike finansieringskilder. Hvis ikke det er noen ordning eller programutlysning som passer prosjektideen eller trenger ytterligere utvikling, kan en søknad til IT Funk være en fin mulighet.

Tabell 8 Prosjekter etter bevilgning, 2004 – 2012 – eksklusive "Andre" og AAL prosjekter

Startår	0 - 0,2 mill.	0,2 - 0,3, mill.	0,3 - 0,5 mill.	0,5 til 1 mill	Over 3 mill	Totalt
2004	3	1		2		6
2005	3	4		1		8
2006	2	3	1			6
2007		1	2	1		4
2008		7	2	1		10
2009	1	3	2	1		7
2010	1	3	6	1	1	12
2011		1	1	2		4
2012		1	1	1		3
Totalt	10	24	15	10	1	60

Kilde: Forskningsrådet

Av de 60 prosjektene som vi har økonomiske data om fra Forskningsrådet i årene 2004 – 2012 er det et prosjekt som får 3,6 mill.kr. og tre som får en million hver. 5 av 6 søkere får mellom 200 til 900 000 hver.

9.4 IT Funk prosjektenes relevans for målgruppene

IT Funk prosjektene bruker en del grunnleggende teknologier for å overkomme de barrierer som personer med funksjonshemming har i vårt IKT baserte samfunn. Det er tekst til tale, tale til tekst, ulike styringsteknologier, tilrettelegging av nettsider, forenkling/framstilling av informasjon med symboler istedenfor tekst osv.

Framskritt i bruken av disse grunnteknologiene og erfaring med deres bruk overfor målgruppen her vil få betydning for skole og arbeid, siden skole og arbeid i økende grad forutsetter beherskelse av IKT

på generell basis. Det samme gjelder i økende grad også konsum av kultur i vid forstand, som for eksempel spill, musikk og film etc. som i økende grad blir digitalisert og dermed krever IKT beherskelse. Stadig oftere i hverdagen må man logge seg inn for å få gjort det man skal gjøre – og dermed blir universell utformet innloggings- og autentiseringsteknologi viktig.

På grunnlag av den informasjon informantene ga om sine prosjekter og gjennomgang av informasjon på IT Funks hjemmesider, rapporter, artikler og prosjektenes hjemmesider mener vi at det er godt belegg for at IT Funks prosjektportefølje er tematisk relevant.

Det er flere prosjekter som er direkte rettet mot områdene arbeid og skole. Et IT Funk prosjekt "Universelt utformet interaktivt læremateriell" tok utgangspunkt i at "Tradisjonelle lærebøker erstattes i økende grad av interaktivt læremateriell. Stor grad av interaktivitet gir ekstra utfordringer når det gjelder utforming av grensesnitt som er brukbare for alle." Det er nok å nevne flash og video, som byr på spesielle utfordringer for synshemmede. Når det gjelder video kommer "Film mellom ørene" inn i bildet, for hvis læremidlene brukte synsstekting kunne det gjøre læremidler med video/film mer tilgjengelige. For de med lesevansker ser prosjektet "Read Perfect" på om individuell utforming av et lesevennlig skjermbilde kan være til hjelp. Testbrukergruppen inkluderte flere lærere. I referansegruppen deltok Deltasenteret, Institutt for Spesialpedagogikk ved Universitetet i Oslo, Bredtvet Kompetansesenter, Tambartun kompetansesenter, Voksenopplæringsinstituttet Vox og Høgskolen i Gjøvik.

Prosjektet "Ung og begeistret: IKT-basert IADL¹⁹-opplæring og trening for unge med utviklingshemming". Dette er et forprosjekt, et kartleggingsprosjekt for å legge grunnlaget for utvikling av IKT-basert IADL -opplærings- og treningsprogram for ungdom med utviklingshemming, slik at de kan mestre hverdagslivets komplekse aktiviteter og få et mest mulig selvstendig liv. Det ble fokusert på ferdigheter som fremmer utdanning og opplæring, inkludert overgangen mellom utdanning og arbeid.

Det er helt klart at de generelle web-tilgjengelighetsprosjektene er veldig viktig for skole og arbeid selv om for eksempel prosjektet "Fra bruker til nettborger" er rettet mot bruken av sosiale medier vil resultatene helt klart ha overføringsverdi for skole og arbeid.

9.5 Prosjektene og deres nettverk

Det å kartlegge samarbeidsrelasjoner er ikke enkelt. I denne sammenheng hadde vi to datakilder. Vi har rapporteringen fra prosjektene til Forskningsrådet. Vi finner her ikke mer enn en håndfull prosjekter med samarbeidspartnere. På Funks hjemmesider finner en på alle prosjekter en kategori som er kalt "Utfører" og som ofte lister opp samarbeidspartnerne i prosjektet. Her finner vi et høyere antall samarbeidsprosjekter. Vår oppfatning er at

¹⁹ Instrumental Activities of Daily Living

hjemmesidene gir det beste bildet at samarbeidsrelasjonene og har derfor valgt å ta utgangspunkt i informasjonen på hjemmesidene.

Det er mange måter å kategorisere samarbeidspartnerne på og nok av grensetilfeller. I tabellen nedenfor har vi valgt en enkel kategorisering. Vi har regnet bedrifter som har bakgrunn i instituttsektoren, eller er helt klare FoU bedrifter til kategorien forskning på linje med forskningsinstitutter. Når det gjelder utenlandske partnere skiller vi bare mellom de som er universiteter og samlekategorien andre aktører. I Norge har vi puttet interesseorganisasjoner som Blindeforbundet sammen med offentlige etater som Deltasenteret i en kategori kalt "Sivilt samfunn og offentlig virksomhet" (Siv. og off.).

Tabell 9 Antall samarbeidspartnere per prosjekt, 1998 – 2012, etter prosjekttype

Antall partnere	Forprosj.	Hovedprosj.	Metode	Pilot	Tillegg	AAL	Totalt	Totalt
0	6	10	1				17	15,2
1	16	7	1				24	21,4
2	3	6					9	8,0
3	7	3			3		13	11,6
4	5	2		1		1	9	8,0
5	7	6		1		4	18	16,1
6	4	6				2	12	10,7
7	1	2				2	5	4,5
8		1				2	3	2,7
9	1						1	0,9
10		1					1	0,9
Totalt	50	44	2	2	3	11	112	100,0

Kilde: IT Funks hjemmesider

Vi ser at over hele perioden er det kun er ca 15 % av prosjektene som ikke er et samarbeidsprosjekt.

Hovedbildet er etter vår mening klart. IT Funk prosjektene er prosjekter med nettverk. Om lag 75 % av prosjektene består av tre virksomheter, prosjektleder pluss to partnere. Vi ser at alle AAL prosjektene har minst fire partnere. AAL stiller krav om minst tre 3.

Tabell 10 Antall I samarbeidspartnere per prosjekt, 2007 – 2012, etter prosjekttype

Antall	Forprosj.	Hovedprosj.	Pilot	Tillegg	AAL	Totalt	Tot. %	u/AAL %
0		2				2	4,3 %	5,6 %
1	6					6	12,8 %	16,7 %
2	1	1				2	4,3 %	5,6 %
3	3	1		1		5	10,6 %	13,9 %
4	3				1	4	8,5 %	8,3 %
5	4	2	1		4	11	23,4 %	19,4 %
6	3	5			2	10	21,3 %	22,2 %
7	1	1			2	4	8,5 %	5,6 %
8					2	2	4,3 %	0,0 %
9	1					1	2,1 %	2,8 %
Totalt	22	12	1	1	11	47	100,0	100,0 %

Kilde: IT Funks hjemmesider

Det har det vært en klar utvikling i samarbeidsprosjekter når vi sammenligner perioden 1998 – 2012 med 2007 - 2012. Selv om vi ser bort fra AAL-prosjektene, som alltid er samarbeidsprosjekter, er det likevel klart at samarbeidsprosjektene øker, se kolonnen til venstre. Dette skyldes at det de senere årene også i IT Funk i blitt stilt krav om samarbeid. Fra 2005 finner vi bare et prosjekt hvor det ikke er en samarbeidspartner.

Tabell 11 Antall partnere etter typen partner, 2007 - 2012

Ant. Partnere	Næringsliv	Forskning	Univ. og Høysk.	Siv.samf. og Offent.	Utenl. bedrift. og intst..	Utenl. Universiteter
1	1	2	1	2		
2	2	1		1		
3	3	2	2		3	1
4	1	0		3	1	
5	5	3	2	9	8	3
6	5	3		7	4	3
7	3	2	1	2	2	1
8	1			2	2	1
9	1			1		
	22	13	6	27	20	9

Kilde: IT Funks hjemmesider

Tabell 11 viser hvor mange prosjekter med et gitt antall partnere hvor næringsliv, forskning, utenlandske universiteter er med som partner. Siden det bare er snaue 13 % av prosjektene som har en partner så utgjør bilaterale prosjekter en liten del.

Av de 9 universiteter som deltok, er 5 knyttet til AAL prosjekter og 4 til forprosjekter eller hovedprosjekter i IT Funk. Av utenlandske bedrifter og institusjoner har AAL 9 og øvrige prosjekter 11. Det er flere vanlige prosjekter enn AAL-prosjekter). Dermed er andelen med universitetsdeltakelse 12,5 % for ikke-AAL-prosjekter og 45 % for AAL-prosjekter. Utenlandsk bedrift eller institusjon deltar 25 % av IT Funk- prosjekter. For IT Funk-prosjekter er det ikke krav om internasjonalt samarbeid. Konklusjonen er at de ordinære IT Funk-prosjektene etter

vår mening har en andel utenlandsk deltakelse som indikerer at de er på høyde med det som skjer internasjonalt på feltet.

9.6 Informasjonsaktiviteter og nettverksbygging

IT Funk har i snitt brukt om lag 300.000 kroner per år på informasjonsaktiviteter. Det inkluderer for eksempel Nyhetsbrevet. IT Funk ved koordinator, medlemmer i Brukerforum og prosjektdeltakere har vært aktive på konferanser, kurs og seminarer.

IT Funk har også gitt støtte til planlegging og gjennomføring av slike arrangementer i regi av prosjekter, organisasjoner eller FoU-institusjoner. Koordinator har vært aktiv for å bringe ulike miljøer sammen om prosjekter. Det har også vært et aktivt og langsiktig samarbeid med Norsk Designråd og Standard Norge. Koordinator har vært den drivende kraft i dette. Formidling har stått sterkt i IT Funk og bredden og omfanget er høyt. Tabell nedenfor viser dette tydelig. Koordinator har vært pådriver for at prosjektdeltakere og andre skal være ambassadører for IT Funk eksternt og har også selv utvist et betydelig engasjement. En indikator på at IT Funk er synlig og relevant er de priser som IT Funk prosjekter har fått, både i Norge og internasjonalt, samt et stort antall gode presseoppslag.

9.7 Prosjektresultater- kvantitative indikatorer

Tabellen nedenfor viser hvordan IT Funk prosjektene har rapportert inn sine kvantitative indikatorresultater til Forskningsrådet.

Tabell 12 Indikatorer, 2006 – 2010, Forskningsrådets database²⁰

Indikator	2006	2007	2008	2009	2010
Allmennrettede formidl.tiltak	2	8	48	26	39
Andre rapp., foredrag, mv.		2	9	12	12
Art. i andre vit. tidsskr.			3		
Art. i vit. tidsskr. m/ref.		1	3		
Bedrifter utenfor prosjektet			1		
Brukerrettede formidl.tiltak	7	20	59	43	76
Bøker (monogr., mv. (red.))				1	1
Doktorgrader					
Nye foretak					
Nye forretningsområder	2		1		2
Nye lisenser (antall)					
Nye metoder, modeller, proto.	2	3	9	2	6
Nye patenter (antall)			1		
Nye produkter (antall)			2	1	
Nye prosesser (antall)	1		3		
Nye tjenester	1		1	1	1
Oppslag i massemedia			8	58	2
Publ. foredrag fra int. møter		6	2	2	5
Samarbeidende bedrifter			1		3
Totalt	15	40	151	146	159

²⁰ Vi har mottatt data for 2011, men her har settet med indikatorer endret seg så mye at det vanskelig å lage sammenlignbare tall.

Vi ser at IT Funk har høye tall på utadrettet virksomhet, og også har resultater i form av artikler og monografier. Nedenfor har vi stilt sammen tall for noen av disse indikatorene, slik de er gjengitt i årsrapportene.²¹ I hovedtrekk stemmer disse med tallene ovenfor, men det er også forskjeller. Vi kjenner ikke innrapporteringsrutinene i Forskningsrådet godt nok til å vurdere årsakene til forskjellene.

Tabell 13 Indikatorer, 2007 – 2011, fra IT Funks årsrapporter

Indikator	2007	2008	2009	2010	2011
Vitenskapelige artikler med referee	2	4	0	1	7
Vitenskapelige artikler uten referee	3	3	0	2	2
Diverse publisering som foredrag nasjonalt og internasjonalt, populærvitenskapelige publikasjoner mv	55	128	125	124	213
Nye produkter og prosesser (bedrifter)	1	3	2	1	6
Metoder, modeller og prototyper	1	6	2	6	6
Nye forretningsområder i eksisterende bedrifter	0	1		2	2
Nye metoder, Nye prosesser og metoder er tatt i bruk					7

Tabellen viser indikatorene slik de framkommer i årsrapportene på IT Funks hjemmeside for 2007 – 2011. Vi ser at IT Funk for eksempel rapporterer et høyere antall artikler med referee. På bakgrunn av våre intervjuer med FoU utførerne heller vi til at Forskningsrådets database ikke har fanget opp alle artiklene med referee.

²¹ I et par tilfeller oppgir man i årsrapporten tall for fjoråret. Det er på et par punkter ikke samsvar med fjorårets årsrapport.

10 Behovet for framtidige satsinger (Del B)

I utlysningsteksten ble det skissert følgende problemstillinger angående behovet for framtidige FoU-satsinger:

- 1. Inkludering i informasjonssamfunnet har vært IT Funks overordnede mål: Har omfang og virkemidler i perioden vært tilstrekkelig til å bidra til å realisere dette målet? Ser brukerne behov for videre FoU-satsing? Hvilke nye utfordringer vil en slik satsing stå overfor for å gi et vesentlig bidrag til inkludering etter 2012?*
- 2. Forholdet mellom FoU om IKT og personer med nedsatt funksjonsevne og FoU om universell utforming av IKT: Er det tilstrekkelig synergi til en felles satsing eller er det mest effektivt med ulike tiltak?*
- 3. Forholdet mellom FoU innen velferdsteknologi (spesielt aldersrelaterte behov) og FoU om IKT og inkludering av personer med nedsatt funksjonsevne. Er det tilstrekkelig synergi til en felles satsing, eller er det mest effektiv med ulike tiltak?*
- 4. Behovet for kompetanse- og metodeutvikling av betydning for FoU og innovasjonsprosjekter generelt, spesielt mht. brukervedvirkning og opplæring.*

I alle problemstillingene følgende tema viktige:

Er det behov for FoU, innovasjon og teknologi for å løse de utfordringer man står overfor, eller er det først og fremst andre virkemidler det skorter på? Når en ny teknologi først foreligger, er det først og fremst organisasjon som mangler. Telemedisin slår ikke i gjennom dersom refusjonsordninger kun gjelder taxi og fysisk oppmøte.

Offentlig tjenesteutvikling har ofte som utgangspunkt at man allerede har den teknologien som er nødvendig. Det som må på plass er organisasjon og kompetanse. Standpunktet er ikke feil, men avskjærer fra innsikt i teknologiens potensial og utviklings tempo, og dermed også fra muligheten til å tilby tilstrekkelig framtidrettede, enkle og universelt utformede tjenester.

1. Inkludering i informasjonssamfunnet har vært IT Funks overordnede mål

Problemstilling 1: Har omfang og virkemidler i perioden vært tilstrekkelig til å bidra til å realisere dette målet?

Prosjektvurderingen og sentrale aktørers oppfatninger tilsier at IT Funk og Brukerforum har bidratt til å realisere målet om inkludering i informasjonssamfunnet. IT Funk har fått mye ut av bevilgede midler. Resultatene er kvalitativt gode og relativt kostnadseffektive. Dette har også tidligere evalueringer påpekt og særlig den prosjektrettede evalueringen fra 2005.

Problemstilling 2: Ser brukerne behov for videre FoU-satsing?

Brukerforums medlemmer legger stor vekt på FoU-innsats. Om slik innsats bør eller må skje ved å administrere en selvstendig portefølje av prosjekter, er det ikke så klare meninger om.

- Representantene for Forskningsrådet anbefalte ikke at IT Funk skulle administrere en egen portefølje FOU-prosjekter
- Andre var først og fremst opptatt av å unngå for mange små prosjekter, la vekt på å ha klarere og strengere utvelgelseskriterier og for eksempel gå mer inn på sektorer som skole og arbeidsliv. Det er flere IT Funk-prosjekter som er særlige viktige for skole og arbeid og som har universell utforming som innfallsvinkel, se kapittel 9 ovenfor.

Problemstilling 3: Hvilke nye utfordringer vil en slik satsing stå overfor for å gi et vesentlig bidrag til inkludering etter 2012?

Dersom man skal endre IT Funk/Brukerforum, for eksempel slik at egen prosjektportefølje utgår, blir utfordringene å:

- beholde FoU-koplingen på andre måter enn gjennom administrasjon av egne prosjekter, for eksempel ved å gi Brukerforum en rolle ift hele Forskningsrådet
- opprettholde motivasjon, engasjement og autoritet i Brukerforum når hovedkanalen for påvirkning faller bort

Dersom Brukerforums vurderinger blir tilsidesatt i endringsprosessen, risikerer forumet å miste legitimitet blant medlemmene, med den følge at det ikke vil virke etter hensikten.

2. Forholdet mellom FoU om IKT og personer med nedsatt funksjonsevne og FoU

om universell utforming av IKT:

Problemstilling: Er det tilstrekkelig synergier til en felles satsing, eller er det mest effektivt med ulike tiltak?

FoU og IKT har synergieffekter uavhengig av om fokus er universell utforming eller spesialtilpassede løsninger. Det kan rett og slett være vanskelig å skille mellom tilpassing, tilgjengeliggjøring og universelt utformede løsninger. Begge former for FoU vil dessuten være avhengig av at det investeres i infrastruktur eller infrastrukturliknende produkter og tjenester, jevnfør for eksempel investeringer i språkteknologi og standardisering.

For å få finansiert FoU som utvikler løsninger for funksjonshemmede og for å få avsetning på de produkter og tjenester som slik utvikling resulterer i, har det offentlige stått sentralt. Krav til universell utforming for alle IKT-løsninger som er rettet mot allmennheten, tilsier at behovet for offentlig finansiert FoU direkte for funksjonshemmede, vil avta. Man vil likevel også trenge et offentlig marked for de universelt utformede løsninger til tilbys. *Hensynet til funksjonshemmede må i denne sammenheng også ivaretas gjennom de ordinære innkjøpsprosessene.* En innkjøpsprosess som tar høyde for alles behov, må integrere tidligere

separate innkjøp til funksjonshemmede med de ordinære prosessene. I de ordinære prosessene må også eventuelle tilleggskrav om spesialtilpassinger inngå. Vi vurderer det slik at universelt innrettede innkjøpsprosesser er en minst like stor utfordring som innovasjonsprosesser som ivaretar kravene til universell utforming. IT Funks eventuelle framtidige mandat bør inkludere offentlige innkjøp.

Kravet om universell utforming gjelder ikke løsninger til enkeltpersoner og dermed ikke løsninger for arbeidsliv og skole. Det er likevel mulig å påvirke markedet slik at universell utforming likevel får gjennomslag. Dessuten er det mulig å arbeide for lovregulering også på disse områdene. I arbeidet for tilrettelegging for enkeltpersoner vil det stadig oppstå nye behov som også kan kreve spesialprodukter.

IKT-utviklingen går fort. Produkter og tjenester som på et tidspunkt ble klassifisert som hjelpemiddel, er blitt så vanlige at det ikke lenger blir gitt som hjelpemiddel. Det gjelder for eksempel PC. Ekstraustyr og programvare kan gis som hjelpemiddel. Også her går utviklingen i retning av at det som tidligere var spesialprogrammer for skrivestøtte, talestyring eller forstørrelse, inkluderes som valgfrie alternativ i standardløsninger

3. Forholdet mellom FoU innen velferdsteknologi (spesielt aldersrelaterte behov) og FoU om IKT og inkludering av personer med nedsatt funksjonsevne:

Problemstilling: Er det tilstrekkelig synergier til en felles satsing, eller er det mest effektivt med ulike tiltak?

FoU-aktivitetene forstått som teknologiske utfordringer og muligheter, er beslektet og kan gi synergieffekter. Det kan også være slik at markedene for resultatene av slik FoU overlapper. Det er fellestrekk ved etterspørselen etter velferdsteknologi og spesialprodukter for inkludering. Velferdsteknologi skal kompensere for funksjonshemninger som er relatert til alder og samtidig effektivisere tjenesteproduksjon for tilbyderne av slike tjenester.

I Norge nå framstår diskusjonen om velferdsteknologi som en satsing på omsorgsteknologi. Og det er omsorgsteknologi som et fortrinnsvis kommunalt anliggende, motivert av samhandlingsreform, presset kommuneøkonomi, kompetanseunderskudd og økt behov for rettighetsbasert og annen tjenesteyting.

Omsorgsteknologi-satsingen framstår som løst koplet fra teknologisk innovasjon og fra IKT-basert FoU og tett koplet til omsorgspolitik, finansiering og organisering, herunder offentlige innkjøp og standardisering. Jevnfør drøftingen ovenfor bør det være sammenheng mellom IT Funks eventuelt nye mandat og de utfordringer man har relasjon til offentlige innkjøp, eventuelt også brukermedvirkning i forbindelse med offentlige innkjøp.

Sluttbrukerens roller i prosesser, planer og forhandlinger vil være mange og utfordrende. De vil være mer sammensatte og permanente enn i den prosjektorienterte utvikling som IT Funk har vært mest engasjert i. Det er ikke tvil om at Brukerforum og brukerorganisasjonene sitter

på kompetanse som er nyttig, også for den nasjonale satsingen for omsorgsteknologi. Men for medlemmer av Brukerforum i IT Funk har utfordringene hatt et annet tyngdepunkt. I det omsorgsteknologiske terrenget er de økonomiske, juridiske og etiske problemstillingene mer mangefasettete og målkonfliktene mange.

Brukersentrert utvikling er i et teoretisk innovasjonsperspektiv et forholdsvis modent internasjonalt fagområde. Utforming av omsorgsteknologi som en privat offentlig tjeneste vil preges av rammebetingelser for offentlig tjenesteyting i hvert enkelte land. Dette er i seg selv et forskningstema, kanskje fortrinnsvis grenseflaten mellom velferdsforskning og brukermedvirkning?

4. Behovet for kompetanse- og metodeutvikling av betydning for FoU og innovasjonsprosjekter generelt, spesielt mht. brukermedvirkning og opplæring.

Brukerforums medlemmer og øvrige respondenter legger som vi har sett stor vekt på kompetanse- og metodeutvikling, opplæring og dokumentasjon på sitt arbeidsområde. De peker på standardisering, innkjøp og organisering av (offentlige) tjenester, universell utforming og sluttbrukerrollen som sentrale tema. Medlemmene vil gjerne at Brukerforum skal bidra til å dokumentere status for arbeidet med universell utforming, ta initiativ overfor myndighetene og synliggjøre betydningen av IKT for målet om inkludering.

Metodeutvikling for brukermedvirkning og FoU-relaterte problemstillinger på feltet, er et naturlig arbeidsområde for IT Funk/Brukerforum. Som vi har nevnt flere steder hører standardisering og pre-standardisering med her. Samarbeidet med Standard Norge bør fortsette.

Arbeidsdelingen med andre aktører på inkluderingsfeltet må klarlegges også hva gjelder opplæring og informasjonsaktiviteter. Det er mange typer dokumentasjons- og informasjonsoppgaver som det er nærliggende å plassere andre steder enn i Forskningsrådet. Det er også en lang liste med oppgaver. Flere organisasjoner på inkluderingsfeltet har bedre forutsetningen enn Forskningsrådet og kanskje også bedre kapasitet. Deltasenteret kan muligens rette mer av sin oppmerksomhet mot informasjonstiltak innen IT Funks område. Prioritering og konkretisering av mål samt oppfølging er særlig nødvendig fordi feltet er vidt. Difi er allerede tillagt roller i forbindelse med forskriften og disse vil eventuelt utvikles når arbeidet starter for alvor.

Vedlegg 1

OPPDRAGSBESKRIVELSE – Evaluering av IT FUNK (2007-2012)

Overordnede mål for evalueringen:

1. Kartlegge og evaluere måloppnåelse og resultater i perioden, og drøfte disse i lys av politiske, juridiske, teknologiske og organisatoriske rammebetingelser.
2. Vurdere behov for framtidige FoU-satsinger om IKT og personer med nedsatt funksjonsevne, med utgangspunkt i tilbakemelding fra brukere og bedrifter, teknologisk utvikling og nye juridisk/politiske rammebetingelser. Evalueringen skal ivareta disse målene gjennom å systematisere erfaringene og resultatene av IT Funks strategi og implementeringen av denne, med vekt på brukernes og kontraktspartneres (bedriftenes) vurderinger.

Del A:

Spørsmål knyttet til måloppnåelse (ref.1 over) som skal besvares (kan suppleres):

1. Prosjektens bidrag til å frambringe løsninger for ulike målgrupper, herunder hvilke målgrupper og behov som er dekket, og hvordan kravet om brukermedvirkning er ivaretatt.
2. Hvordan har arbeidet etter forprosjektet i IT Funk blitt videreført, i Norge og internasjonalt? Hvilke faktorer påvirker evt. videreføring som hovedprosjekter?
3. Har tilleggsprosjektene bidratt til økt bevissthet og kompetanse om universell utforming og tilgjengelighet blant deltakere i hovedprosjektet?
4. Hvordan har målene om nettverksbygging, bevisstgjøring og informasjon om IT Funk og tilgjengelig IKT blitt ivaretatt? Hvilke aktører er mest aktive i dette arbeidet, og hvilken rolle spiller Brukerforum?
5. Utviklingen i omfang og resultater av samarbeid med institusjonelle partnere både i og utenfor Forskningsrådet, nasjonalt og internasjonalt, spesielt AAL JP.

Del B: Spørsmål knyttet til behov for framtidige FoU-satsinger (ref. mål 2 ovenfor) som skal besvares og kan suppleres:

1. Inkludering i informasjonssamfunnet har vært IT Funks overordnede mål: Har omfang og virkemidler i perioden vært tilstrekkelig til å bidra til å realisere dette målet? Ser brukerne behov for videre FoU-satsing? Hvilke nye utfordringer vil en slik satsing stå overfor for å gi et vesentlig bidrag til inkludering etter 2012?
2. Forholdet mellom FoU om IKT og personer med nedsatt funksjonsevne og FoU om universell utforming av IKT: Er det tilstrekkelig synergi til en felles satsing, eller er det mest effektiv med ulike tiltak?
3. Forholdet mellom FoU innen velferdsteknologi (spesielt aldersrelaterte behov) og FoU om IKT og inkludering av personer med nedsatt funksjonsevne. Er det tilstrekkelig synergi til en felles satsing, eller er det mest effektiv med ulike tiltak?
4. Behovet for kompetanse- og metodeutvikling av betydning for FoU og innovasjonsprosjekter generelt, spesielt mht. brukermedvirkning og opplæring.

Vedlegg 2 Medlemmene i IT Funks Brukerforum (2009-2012)

- Funksjonshemmedes fellesorganisasjon** (3 medlemmer med Vara)
Representanter:
Øivind Skotland, Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon
Pb 4568 Nydalen, 0404 Oslo, tlf. 22 79 9133
epost: ovind.skotland@ffo.no

Vara: Laila B. Johnson, Dysleksiforbundet i Norge
Vestmarkveien 22, 3271 Larvik, tlf.924 65 185
epost: johlaila@online.no

Sverre Fuglerud, Norges Blindforbund, Postboks 5900 Majorstuen, 0308 Oslo
Tlf. 990 03 662, epost: fuglerud@blindforbundet.no
Vara: Atle Lunde, tlf. 957 57 508 epost: atle.lunde@blindforbundet.no

Tor Eivind Johansen, Norsk Revmatikerforbund.
Lykkmarka 24, 7081 Sjetnemarka, tlf.947 90 707
e-post: tor.eivind.johansen@broadpark.no
Vara: Jon Hagfors, Biskop Heuchs vei 44, 0871 Oslo, tlf.952 76 433
e-post: 2.nestleder@revmatiker.org
- Samarbeidsforum for funksjonshemmedes organisasjoner (SAFO)** (1 m/Vara)
Representant: Ragna Langlo, Norsk forbund for utviklingshemmede, tlf.920 98 856
epost: bikko@frisurf.no

Vara: Jens Petter Gitlesen, Norsk forbund for utviklingshemmede, tlf. 411 01 342
Epost: jens.p.gitlesen@uis.no
- Deltasenteret** (1+1)
Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, Postboks 8113 Dep, 0032 Oslo
Representant: Sigrid Skavlid, tlf. 46 61 50 00 (sentralbord)
Epost: sigrid.skavlid@bufdir.no

Vara: Haakon Aspelund, tlf. 46 61 98 35,
epost: haakon.aspelund@bufdir.no
- Statens råd for likestilling av funksjonshemmede** (1+1)
Postboks 7075 St. Olavs plass, 0130 Oslo
Representant: Anders Eriksen, tlf. 46 61 98 12, e-post: anders.eriksen@bufdir.no

Vara: Ingar Fransson Leiksett, e-post: Ingar.Fransson.Leiksett@bufdir.no
- Standard Norge** (1+1)
Telefon 67 83 86 00, Postboks 242,1326 Lysaker
Representant: Rudolph Brynn, e-post: RBr@standard.no

Vara: Knut Lindelien, e-post: kli@standard.no
- Abelia** (1+1)
Pb.7072 Majorstua, 0306 Oslo
Representant: Ole Tom Seierstad, Microsoft Norge AS, Pb. 4604 Nydalen, 0405 Oslo,
tlf. 22022500, e-post: oles@microsoft.com
- IKT-Norge**(1+1)
Oscarsgate 20, 0352 Oslo

Representant: Fredrik Syversen, tlf: +4792032470
e-post: fs@ikt-norge.no

Vara: Per Morten Hoff, tlf: +4792022354
e-post: hoff@ikt-norge.no

8. **Norske industridesignere (1+1)**

Hausmanns gate 16, 0182 Oslo

Representant: Kristin Støren Wigum, tlf. 917 01 924

Epost: KSWigum@gaiatrandheim.no

Vara: Jørgen Solstad, tlf. 92 04 07 56, epost: jsolstad@gmail.com

9. **Universitetet i Oslo (1+1)**

Institutt for informatikk, Postboks 1080 Blindern, 0316 Oslo

Representant: Kjell Åge Bringsrud, tlf. 22 85 24 86, epost: kjellb@ifi.uio.no

Vara: 1.amanuensis Ellen Munthe-Kaas, tlf. 22 85 28 01, epost: ellenmk@ifi.uio.no

10. **Andre forskningsmiljø (1+1)**

Telenor R & I, Snarøyveien 30, 1331 Fornebu

Representant: Seniorforsker Knut Kvale. tlf. 916 64 177, epost: knut.kvale@telenor.com

Vara: Helge Alfsvåg, Telenor Product & Business Development, epost:
helge.alfsvag@telenor.com

11. **Landsorganisasjonen i Norge (1+1)**

Representant: Forbundssekretær Torbjørn Sundal, EL og IT Forbundet,

Tlf: 909 82 689, e-post: torbjorn.sundal@elogit.no

Vara: Ragnar Myhren, NTL, tlf. 91608417, e-post: ragnar.myhren@statped.no

12. **Kommunesektorens interesse- og arbeidsgiverorganisasjon KS (1+1)**

Representant: Christian Hellevang, tlf. 930 81 650, epost: christian.hellevang@ks.no

Vara: Hallvard Hoen, tlf. 24 13 74 58/916 43 358, epost: hallvard.hoen@ks.no

13. **Likestillings- og diskrimineringsombudet (1+1)**

Grensen 5, PB 8048 Dep, 0031 Oslo

Representant: Seniorrådgiver Eli Knøsen, tlf. 24 05 59 77 - 922 24 042

Epost: EK@ldo.no

Vara: Gro Wærstad, epost: GW@ldo.no

Vedlegg 3 Spørreundersøkelse til medlemmer i Brukerforum

Evalueringen av IT Funk 2012

Dette er en innledende spørreundersøkelse til medlemmene i Brukerforum. Den vil bli fulgt opp av og utdypet gjennom intervjuer.

Fyll ut skjemaets felter og benytt gjerne kommentarfeltene. Spørreskjemaet kan fylles ut elektronisk og sendes som vedlegg til epost med eventuelle tilleggskommentarer til ingunn.r.sorlie@samfunnsforskning.no

Personvern: Evalueringen vil ikke navngi respondenter direkte, men medlemmene i Brukerforum representerer ulike typer virksomheter (brukere, forskning osv.) og det vil være aktuelt gruppere svarene. Da vil personer indirekte vil kunne identifiseres. Ved å fylle ut dette skjemaet samtykker du aktivt til bruk av informasjon som indirekte kan identifisere deg som person.

Respondent (navn, organisasjon):

Virkninger av deltakelsen i Brukerforum?

I hvor stor grad er du enig i følgende utsagn:

	I liten grad	I noen grad	I stor grad
Jeg formidler informasjon og erfaringer fra min institusjon og nettverk <i>til</i> Brukerforum?			
Jeg formidler informasjon og erfaringer til min institusjon og nettverk <i>fra</i> Brukerforum			
Jeg har engasjert meg i IT Funk også utenfor møtene, for eksempel i form av			
a) Deltakelse på eksterne seminarer og andre arrangement som du har fått informasjon om gjennom IT Funk			
b) Deltakelse på seminarer eller liknende i regi av IT Funk-prosjekter			
c) Har du blitt kontaktet av representanter i IT Funk-prosjekter, for eksempel for å rekruttere personer til referansegrupper?			
d) Har du blitt kontaktet av representanter i IT Funk-prosjekter for å gi faglige råd og vurderinger?			

(fortsettes på neste side)

e) Har du gitt kommentarer til prosjektforslag?			
f) Har du kontakt med andre medlemmer av Brukerforum mellom møtene?			
g) Har du holdt innlegg om IT Funk og konkrete prosjekter på eksterne arrangementer?			
Annet/kommentar:			

Brukerforum som diskusjonsforum

I Brukerforum føres det diskusjoner som har innflytelse på:

	I liten grad	I noen grad	I stor grad
IT Funks strategi			
Konkrete forslag til nye prosjekter og andre innovasjonsfremmende tiltak			
Annet/kommentar:			

Premissleverandører for IT Funks strategi- og videreutvikling

	I liten grad	I noen grad	I stor grad
Administrativ ledelse og/eller andre representanter for Norges Forskningsråd			
Brukerorganisasjonene			
Arbeidslivsorganisasjonene og næringslivsrepresentantene			
Virkemiddelapparatet (Innovasjon Norge, Norsk Designråd mv)			
Standard Norge			
Departementer/offentlige myndigheter			
Kommentar:			

Om driften av IT Funk

I hvor stor grad er du enig i følgende utsagn:

	I liten grad	I noen grad	I stor grad
Administrasjonen er profesjonell (for eksempel er det rask respons på henvendelser, det tas initiativ for nettverksbygging og det er gode møteprogram)			
IT Funks hjemmeside er av god kvalitet			
IT Funks nyhetsbrev er av god kvalitet			
Informasjonsarbeidet har det omfang en kan forvente i forhold til ressursene som er til rådighet			
Vurderer du sammensettingen av Brukerforum som god gjennomtenkt i forhold til mandat og oppgaver?			

Kommentarer:

Strategiske prioriteringer

For å fange opp endringer i prioriteringene mellom strategiske satsingsområder i IT Funk, ber vi deg å angi prosentvis fordeling i to kolonner:

- Dagens fordeling
- Ønsket fordeling

Det viktigste er at du får fram eventuelle ønskede endringer. NB: Summen i hver av de utfylte kolonnene skal bli 100 prosent.

	Dagens fordeling i prosent	Ønsket fordeling i prosent
Spesialløsninger for personer med sterkt nedsatt funksjonsevne		
Arbeidet med universelt utformede produkter og tjenester		
IKT-baserte løsninger for personer med aldersrelaterte funksjonsnedsettelse		
Deltakelse i EU/internasjonalt (særlig AAL)		
Tverrgående tiltak og samarbeidsprosjekter for å fremme tilgjengelighet gjennom universell utforming		
Prosjekter for å utvikle supplerende tilleggstjenester eller produkter til universelt utformede løsninger		
	100 %	100 %
Kommentar:		

Vurdering av enkeltprosjekter

Hvilke(t) IT Funk prosjekt(er) er etter din mening de(t) mest nyttige for virksomheten du representerer?	
Hvilke(t) IT Funk prosjekt(er) er tematisk de(t) minst nyttige for virksomheten du	

representerer?	
Annet/kommentar:	

Vedlegg 4

IT Funks strategi for forskning og innovasjon 2010 – 2012

IT for alle:

Tilgjengelighet for alle til informasjons- og kommunikasjonsteknologi

IT Funks strategi for forskning og innovasjon 2010 – 2012

1 Oppdraget

Norges forskningsråd har siden 1998 hatt ansvaret for satsingen IT Funk (IT for funksjonshemmede) på oppdrag fra regjeringen ved Arbeids- og inkluderingsdepartementet (tidligere Sosialdepartementet) og Nærings- og handelsdepartementet. To eksterne evalueringer, den siste i 2005, konkluderte begge med at IT Funk er et effektivt tiltak med stor nytteverdi for personer med nedsatt funksjonsevne ved å fremme tilgjengelighet til IKT og deltakelse i samfunnet²². På denne bakgrunn anbefalte Forskningsrådet satsingen videreført for en ny periode.

I St.meld.17 (2006-2007) "Eit informasjonssamfunn for alle" ble IT Funk presentert som et viktig redskap for digital inkludering ved å "stimulere til utvikling av løysingar som gir auka tilkomst til IKT-baserte produkt og tenester". I statsbudsjettet for 2007 annonserte regjeringen videreføring av IT Funk for en periode på seks år (2007-2012). Den økonomiske rammen ble anslått til å bli ca.38 mill.kr, hvorav 32 MNOK fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet og 6 MNOK fra Nærings- og handelsdepartementet²³. I 2008 ble ansvaret for politikken for funksjonshemmede, herunder IT Funk, overført til Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. Arbeidsdepartementet viderefører sitt engasjement i IT Funk med ca.2 MNOK per år. Nærings- og handelsdepartementet omdisponerte samtidig sitt bidrag til AAL (Ambient Assisted Living, 2008-2013), et europeisk samarbeidsprogram om IKT og eldre, der den norske deltakelsen kanaliseres via IT Funk.

I tråd med sektoransvarsprinsippet, inviteres også andre departementer til å medvirke i IT Funk som ledd i regjeringens samlede politikk for personer med nedsatt funksjonsevne, slik denne er formulert i Soria Moria-erklæringen (kap.15) og andre policydokumenter, se pkt.2 nedenfor.

2 Bakgrunn og prinsipper

IT Funk bygger på grunntanken i norsk politikk om at et godt samfunn er et samfunn som er tilgjengelig for alle, også mennesker med nedsatt funksjonsevne. Dette er nedfelt i FNs standardregler for like vilkår for mennesker med funksjonshemming, som Norge har sluttet seg til, og den nye FN-konvensjonen om menneskerettigheter for funksjonshemmede, som trådte i kraft i mai 2008. Knapt 2/3 av de 144 stater som undertegnet konvensjonen i 2006 hadde ratifisert den tidlig i 2010. Regjeringen har varslet at Norges ratifisering vil skje i løpet av 2010.

²² Evalueringene ble gjort i henholdsvis 2005 - "IT Funk-prosjektenes skjebne 1998-2004", Arbeidsnotat 38/2005 NIFU STEP, og 2002 - "Funcker det? Evaluering av IT Funk 1998-2002" av Pharos AS og Møreforskning.

²³ I tillegg til disse midlene kommer bedrifters og andre deltakeres egeninnsats, normalt 50 % av prosjektenes samlede kostnader. Bidragene fra departementene er gitt med forbehold om endelig beløp fastsettes i de årlige statsbudsjettene.

Politikken i Norge framgår av Soria Moria-erklæringen fra oktober 2005 og Diskriminerings- og tilgjengelighetsloven, som trådte i kraft i 2009. Loven forbyr diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne og inneholder regler om universell utforming og individuell tilrettelegging, også når det gjelder IKT. I 2009 kom også regjeringens nye handlingsplan for "Norge universelt utformet 2025". Planen gjelder for 2009-2013, og skal støtte opp under implementeringen av diskriminerings- og tilgjengelighetsloven, ny plan- og bygningslov og annen ny lovgivning om universell utforming. Sentrale innsatsområder i planen er bygg, uteområder/planlegging, transport og informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT).

Teknologi er både et eget område og et viktig element i inkluderingspolitikken. IT Funk må derfor arbeide både med direkte datarelaterte problemstillinger og utfordringer knyttet til bruk av hverdagsteknologi.

IKT-baserte løsninger tas i bruk på alle samfunnsområder, og skillet øker mellom de som mestrer bruken av teknologi og de som ikke gjør det. Mange står i fare for å bli stengt ute fra viktige samfunnsarenaer og gå glipp av muligheter som for andre er en selvfølge. Private og offentlige aktører går etter hvert over til elektroniske hovedløsninger, såkalt "digitale førstevalg". Utformingen av løsningene, brukernes tilgang på utstyr og deres kompetanse til å bruke det, blir avgjørende for at funksjonshemmede og eldre kan leve et selvstendig og produktivt liv som fullverdige medlemmer i et samfunn med digitale førstevalg.

Mennesker med nedsatt funksjonsevne har de samme fundamentale behov og ønsker som andre, både når det gjelder daglige gjøremål, egenutfoldelse og deltakelse i samfunnet. De grunnleggende behov er ikke spesielle, selv om det kan være nødvendig med spesielle løsninger for å få behovene dekket. Dette er bakgrunnen for at diskriminerings- og tilgjengelighetsloven krever at produkter og tjenester for "folk flest" skal være universelt utformet, slik at de kan brukes av mennesker med ulike forutsetninger, som nedsatt funksjonsevne. Det gjelder også produkter og tjenester basert på informasjons- og kommunikasjonsteknologi.

Norge og andre industriland står oppe i en demografisk endringsprosess, med en økende andel eldre. Dette er bakgrunnen for etableringen av det europeiske samarbeidsprogrammet om IKT og eldre (AAL), der Norge er medlem via IT Funk. Eldre opplever stadig oftere å møte IKT-løsninger som er dårlig tilpasset deres livssituasjon, funksjonsevne og andre forutsetninger, spesielt mht kompetanse. Det er stor grad av overlapping mellom eldres utfordringer på dette området og de som mennesker med nedsatt funksjonsevne, IT Funks tradisjonelle målgruppe, står overfor.

Erfaring viser at løsninger utviklet med tanke på spesielt krevende brukere, etter hvert blir den foretrukne løsning for folk flest. Når teknologi og IKT-baserte

løsninger gjennomsyrrer hele samfunnet, gir det IT Funk større oppgaver og et bredere nedslagsfelt; IT for funksjonshemmede er også IT for alle.

3 Mål og strategi

IT Funk er ett av flere tiltak som skal bidra til å realisere målet om likestilling og aktiv samfunnsdeltakelse for alle, uansett funksjonsevne, med universell utforming som grunnleggende på alle områder

Tilgang til IKT og mulighet til å bruke IKT-baserte løsninger er i dag en nøkkel til likestilling og deltakelse på de fleste samfunnsområder. Men for at nøkkelen skal virke for alle, må de som deltar i utvikling av IKT-infrastruktur, varer og tjenester, ha *tilgjengelighet for alle* som premiss for sitt arbeid. Hovedveien til tilgjengelighet for alle går via *universell utforming* (også kalt *Design for alle* eller *inkluderende design*, se vedlegg for definisjoner). Dette er nå nedfelt i lovverket gjennom generelle og sektorspesifikke lover og forskrifter. Forskningsrådet er også forpliktet til å legge universell utforming til grunn i relevante IKT-forskningsprogrammer, i tillegg til den direkte innsatsen via IT Funk.

For noen fører ikke universell utforming helt fram, de trenger andre og supplerende løsninger for å kunne delta i samfunnet på en likestilt måte. IT Funk har et særlig ansvar for å stimulere til at slike løsninger utvikles, og det på en slik måte at de kan brukes sammen med standardutstyr og -løsninger.

Internasjonalt har oppmerksomheten økt om betydningen av at alle får ta del i informasjonssamfunnet, uansett alder, kjønn, funksjonsevne, kulturell og etnisk bakgrunn og sosioøkonomisk status. Særlig viktig for Norge er politiske vedtak og planer i Europa som gjelder tilgjengelighet til IKT (eAccessibility) og et inkluderende informasjonssamfunn (ICT for an Inclusive Society). I EUs nye politikkdokument, EU2020, er ett av 7 hovedtiltak en europeisk digital agenda (EDA) med en inkluderende og bærekraftig Digital Society som et sentralt tema.

Fram mot 2012 vil IT Funk ha samme hovedmål som i første del av perioden (2007-2012). Forskjellen er at arbeidet nå foregår i et samfunn der kravet om tilgjengelighet og universell utforming er nedfelt i nytt lovverk og internasjonale konvensjoner og andre avtaler. Den internasjonale dimensjon blir stadig tydeligere og viktigere, og dette vil prege IT Funks egne prosjekter og aktiviteter i tillegg til arbeidet i det europeiske AAL-programmet.

Overordnet mål:

Bidra til tilgjengelighet til informasjons- og kommunikasjonsteknologi, og derigjennom til samfunnet, for mennesker med nedsatt funksjonsevne.

Operativt mål:

Bidra til at IKT-baserte produkter og tjenester som utvikles og introduseres i det allmenne marked kan brukes av alle, med minst mulig ekstra bryderi og utgifter.

Veivalg:

Universell utforming, med rom for personlige valg og tilpasninger, skal legges til grunn ved utvikling og innføring av IKT-baserte produkter og tjenester. Der det er nødvendig å supplere et universelt utformet produkt eller tjeneste med tilleggs-løsninger, må disse fungere sammen med hovedløsningen, slik at brukerne enkelt og effektivt kan bruke dem som en samlet og enhetlig løsning.

Internasjonalisering:

IT Funk vil bidra til økt norsk engasjementet i internasjonalt samarbeid innen forskning og innovasjon om tilgjengelighet til IKT og et inkluderende samfunn.

Hovedkanalene for internasjonalt samarbeid i IT Funk er AAL, EUs 7. ramme-program og andre europeiske samarbeidsavtaler, samt internasjonalt arbeid med standardisering, merking og testing, konferanser og andre formidlingstiltak. I tillegg stimulerer IT Funk enkeltprosjekter til å engasjere seg i internasjonale nettverk med samarbeidspartnere fra forskning, næringsliv og brukersiden.

Andre strategi og styringsdokumenter:

Ved behov utarbeides det egnet underlagsmateriale og styringsdokumenter for deler av IT Funks virksomhet, som informasjonstiltak, internasjonalt samarbeid, evaluering og dokumentasjon og andre relevante arbeidsområder i IT Funk.

4 Arbeidsområder

Regjeringen anser utdanning og arbeid for å være de viktigste faktorene for inkludering og bedre levekår og livskvalitet for personer med nedsatt funksjonsevne. I tillegg til forhold innen hver sektor, må "grenseovergangene" mellom dem vies større oppmerksomhet: Fra utdanning til arbeid, fra arbeid til ledighet eller trygd – og fra ledighet og trygd til arbeid.

Disse områdene vil fortsatt stå sentralt i IT Funk. Samtidig må innsatsen på området hverdagsteknologi og generell samfunns-deltakelse trappes opp når IKT-baserte løsninger blir de dominerende i privat og offentlig sektor, såkalt digitale førstevalg. Både eldre og personer med nedsatt funksjonshemmede står i fare for å bli utstengt fra viktige samfunnsarenaer.

Nye løsninger i offentlig sektor skal i størst mulig grad bygge på fri programvare (åpen kildekode), samtidig som sikkerhet og personvern skal ivaretas. Det er viktig å sikre at tilgjengelighet blir et likeverdig element når det utvikles digitale førstevalgstjenester i statlig og kommunal sektor. IT Funk vil derfor trappe opp innsatsen overfor offentlig forvaltning og tjenesteleverandører på alle nivå.

IT Funks målgrupper har lenge signalisert at de ønsker innsats på bred front for å få fram gode *løsninger med relevans for mange bruksområder og oppgavetyper*. Stikkordet er brukergrensesnitt og interaksjonsdesign som gjør det mulig for brukere med funksjonsnedsettelse å bruke den samme hovedløsning som alle

andre – på skole og jobb, i banken og på offentlige kontorer, på reise og på nettet, blant venner og i alle hverdagslivets gjøremål.

Både eldre og personer med nedsatt funksjonsevne melder om stadig nye utfordringer knyttet til den raske spredningen av IKT-løsninger på alle områder. Disse krever kompetanse, utstyr og teknologikunnskap langt utover det mange brukere er i besittelse av eller vet hvor og hvordan de kan skaffe seg. Dette vil være en stor utfordring også etter at lovens krav om universell utforming av nye IKT-løsninger trer i kraft i 2011. For at alle skal kunne bruke og dra nytte av disse, kreves det et betydelig løft for å få fram innovative og tilgjengelige løsninger. IT Funk vil stimulere til prosjekter som viser gode eksempler på hvordan man kan følge opp lovens krav i konkrete løsninger.

IT Funk vil videreføre og trappe opp innsatsen på brukergrensesnitt og interaktive tjenester (dialoger og skjema), og spesielt personer med redusert kognitive funksjonsevne som brukere av slike løsninger.

Det er fortsatt behov for nye og bedre kommunikasjons hjelpemidler som setter brukere med ulike typer funksjonsnedsettelse (som lese-, skrive- og lærevansker) i stand til å delta i sosiale sammenhenger på en effektiv og likeverdig måte, både i arbeid, barnehage, skole og fritid. For å kunne delta er det nødvendig at hjelpemidlene holder tritt med utviklingen i de relevante markedene og kan brukes sammen med standardløsningene, slik at hjelpemidlene integrerer og ikke separerer brukerne fra de sosiale sammenhenger de ønsker å delta i.

Prioriterte arbeidsområder:

1. *Hovedområder og løsninger for samfunnsdeltakelse på bred basis, som hverdagsteknologi, sosiale medier, løsninger for forflytning og navigering, offentlige tjenester og informasjon.*
2. *Utdanning og opplæring, inkludert overgangen mellom utdanning og arbeid*
3. *Arbeidslivet – inkluderende og ekskluderende prosesser av betydning for eldre arbeidstakere og personer med nedsatt funksjonsevne*
4. *Metoder og verktøy for god brukermedvirkning i utvikling av IKT-baserte løsninger (produkter og tjenester).*
5. *Andre støtteaktiviteter, spesielt standardiseringsarbeid, informasjon og rådgivning, kurs/opplæring m.m.*

Prioriterte IKT-områder:

1. *Brukergrensesnitt (alle plattformer og kanaler)*
2. *Selvbetjening og automatiserte tjenester i offentlig og privat sektor*
3. *Inkluderende interaksjonsdesign, herunder individuell tilpasning*
4. *Kommunikasjonshjelpemidler og tale teknologi*
5. *Samspillet mellom hjelpemidler og universelt utformede hovedløsninger*

6. *Basiselementer for tilgjengelighet i hovedløsninger på mange bruksområder (sikkerhet og identifikasjon, bruk av åpen kildekode, geografiske informasjonssystemer m.m.)*

5 Arbeidsmetodikk

Brukermedvirkning i alle ledd, fra planlegging og prioriteringer i IT Funk som helhet til utforming og gjennomføring av enkeltprosjekter, er avgjørende for å nå målet om tilgjengelighet for alle til IKT-baserte produkter og tjenester.

Innen de rammer som settes av oppdragsgiverne, vil IT Funk anvende sine ressurser i tråd med brukernes prioriteringer, og de prosjekter som IT Funk støtter skal ha den kvalitet og nytteverdi som brukerne krever.

IT Funks sentrale organ for brukermidvirkning og nettverksbygging er **Brukerforum**, som består av representanter fra brukerorganisasjoner, forskning og utdanning, kompetansemiljø innen funksjonshemming, IKT-næringen, arbeidstakerorganisasjoner, kommunesektoren og representanter fra produktdesign og innovasjonsmiljøer.

Brukerforum skal gi råd ved utforming av strategi og planer, og delta i oppfølging og evaluering av enkeltprosjekter og satsingen som helhet. Forumet skal fungere som kontaktskaper og pådriver når det gjelder bevisstgjøring, mobilisering, informasjons- og kunnskapsspredning. Brukerforum skal delta i arbeidet med å gjøre brukermidvirkning i FoU-prosjekter til et effektivt redskap for å fremme tilgjengelighet for alle til IKT, og bistå i arbeidet med å sikre brukermidvirkning i alle prosjekter støttet av IT Funk.

IT Funk skal bidra til *mer og bedre brukermidvirkning i relevante forsknings-, utviklings- og innovasjonsprosjekter*. For å være effektiv, må slik brukermidvirkning må være basert på effektive metoder, med høy grad av systematikk, høy kvalitet og god representativitet. Utvikling, dokumentasjon og formidling av metoder for brukermidvirkning og testing av brukervennlighet er derfor viktige oppgaver for IT Funk, spesielt i forhold til bedrifter og FoU-miljø, nasjonalt og internasjonalt.

IT Funk er et tverrgående prosjekt med begrenset omfang. Tett kontakt og samarbeid med et bredt sett av partnere i inn- og utland er en forutsetning for at IT Funk skal være et effektivt redskap for digital inkludering. IT Funk vil derfor arbeide sammen med og gjennom andre på følgende måter:

1. Støtte forskning, utvikling og innovasjon på IT Funks arbeidsområder, inkludert AAL (se kap.4). Støtte kan gis til forprosjekter, tilleggsprosjekter og videreføring av særlig lovende forprosjekter som mangler alternative finansieringskilder.
2. Stimulere relevante forsknings- og innovasjonsprogrammer i Forskningsrådet, Innovasjon Norge og andre steder til å legge universell utforming og

tilgjengelighet for alle til grunn i prosjekter og planer innen IKT, helse/omsorg og andre relevante områder.

3. Samarbeide med IKT-næringens og arbeidslivets organisasjoner for å øke bevisstheten og kunnskapen om universell utforming og tilgjengelighet for alle blant bedrifter som utvikler og leverer IKT-baserte løsninger.
4. Samarbeide med ansvarlige myndigheter og organisasjoner om å spre kunnskap om universell utforming og tilgjengelighet til beslutningstakere (inkludert bestillere/innkjøpere) i offentlig og privat virksomhet.
5. Utvikle og utnytte IT Funks nettverk til å bistå de som utvikler nye IKT-løsninger med å finne relevant kunnskap og kontakter innen ulike fagfelt og brukerkompetanse, herunder standarder og veiledninger om tilgjengelighet.
6. Fremme norsk deltakelse i internasjonalt samarbeid av relevans for IT Funk, både innen forskning, utvikling og innovasjon, informasjons- og kunnskapsspredning, og arbeid med standarder og veiledninger.
7. Stimulere til at brukere som trenger nye og bedre IKT-løsninger blir sett og involvert som drivere for innovasjon og næringsutvikling i stort: *Innovasjon for alle i morgen – fordi noen trenger det her og nå.*

6 Målgrupper og samarbeidspartnere

IT Funk har et bredt spekter av potensielle samarbeidspartnere: Alle som deltar i forskning og utvikling, utforming og innføring av IKT-baserte løsninger av betydning for et inkluderende samfunn. Dette omfatter:

- Offentlige og private aktører som bestiller, utvikler og leverer IKT-baserte løsninger av betydning for brukernes samfunnsdeltakelse
- Forsknings- og kompetansemiljø som bidrar til at det utvikles nye og bedre IKT-løsninger som kan brukes av alle
- Brukerorganisasjoner og relevante kompetansemiljø som bidrar til at løsningene blir i tråd med brukernes prioriteringer og funksjonskrav.

Både offentlige virksomheter og private bedrifter er viktige partnere i prosjekter som skal frambringe tilgjengelige løsninger. For bedrifter vil dette typisk dreie seg om produkter som selges i nasjonale – og i økende grad internasjonale - markeder. Hjelpemiddelmarkeder er ofte regulert og finansiert forskjellig fra markeder for standardløsninger, noe som stiller prosjektene overfor særlige utfordringer. IT Funk har i flere år samarbeidet med Innovasjon Norge om prosjekter basert på samvirke mellom leverandør, kunde og forskningsmiljøer. I AAL er tilsvarende samarbeid om innovative IKT-baserte løsninger for et europeisk marked et hovedelement, da med brukerne i fokus. IT Funk vil delta aktivt i å få fram flere slike innovasjonsprosjekter de neste årene.

En annen målgruppe for IT Funk er offentlige virksomheter (statlige og kommunale), frivillige organisasjoner og andre som utvikler IKT-løsninger og tjenester som spres via ikke-kommersielle kanaler, som utdanning, opplæring og rådgivning. Det er avgjørende at kompetanse og bevissthet om tilgjengelighet og

brukerkrav kommer inn ved utformingen av kravspesifikasjon for nye løsninger som skal kjøpes eller utvikles internt. Her kan IT Funk bidra med erfaring og kompetanse gjennom et tettere samarbeid med relevante partnere som Standard Norge, Difi og KS.

For å nå sine mål, må IT Funk engasjere et bredt spekter av samarbeidspartnere, i og utenfor Norge. Programmer og tiltak i Forskningsrådet og Innovasjon Norge er i denne sammenheng en integrert del av IT Funk-satsingen. I tillegg kommer AAL og EU-programmer.

Aktuelle eksterne partnere finnes på mange områder. De fleste av gruppene på listen nedenfor deltar i IT Funks Brukerforum som medlem eller observatør (se hjemmesiden for detaljer):

- ◆ Instanser med spesielt ansvar for tilgjengelighet og funksjonshemming (Deltasenteret, Likestillings- og diskrimineringsombudet, kompetansesentre for synshemmede m.fl.)
- ◆ Instanser med ansvar og kompetanse på IKT og tilgjengelighet (Standard Norge, Difi/FAD, NAV)
- ◆ Brukerorganisasjoner for personer med nedsatt funksjonsevne
- ◆ Nærings- og arbeidslivsorganisasjoner (bransjeorganisasjoner innen IKT, Dataforeningen, diverse fagorganisasjoner)
- ◆ Organisasjoner i offentlig sektor (Kommunenes interesseorganisasjon KS)
- ◆ Forsknings- og utdanningsinstitusjoner innen IKT, design, levekår m.m.
- ◆ Offentlige virksomheter innen innovasjon, IKT, design, metoder for brukermedvirkning. (Innovasjon Norge, Norsk Designråd)
- ◆ Institusjoner/organisasjoner som arbeider med arbeidsmiljø og IKT (HMS, IA-avtale), og kvalitetstesting, merking, informasjon osv..
- ◆ Institusjoner/organisasjoner som representerer forbrukerne, inkludert forskningsmiljøer på forbrukerfeltet.
- ◆ Offentlige innkjøpere og relevante organisasjoner og samarbeidsfora

Definisjon og presisering av sentrale begreper

- *Informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT)* omfatter både tele- og datakommunikasjon og annen informasjonsteknologi (elektronikk og data). Teknologiene går i dag over i hverandre, slik at de kan brukes til samme eller komplementære oppgaver, f.eks. telefon via fjernsyn eller PC, data- og bildeoverføring på mobiltelefon, meldingsutveksling og andre interaktive tjenester. IT Funk ønsker et bredt spekter av IKT og IKT-anvendelser i sin prosjektportefølje.
- *Funksjonshemming* er i Norge definert som ”et misforhold mellom individets forutsetninger og miljøets og samfunnets krav til funksjon på områder som er vesentlige for etablering og opprettholdelse av selvstendighet og sosial tilværelse”.²⁴ Funksjonshemming er ikke en egenskap ved en person eller gruppe av personer, men en egenskap ved forholdet mellom dem og omgivelsene. Når omgivelsenes krav til funksjonsdyktighet endres, vil dette påvirke hvem og hvor mange som er funksjonshemmet. Nedsatt funksjonsevne på grunn av alder, sykdom eller ulykke, kan også føre til at mennesker ikke lenger kan leve opp til omgivelsenes krav, selv om disse forblir de samme. Den samfunnsmessige definisjon på funksjonshemming fokuserer oppmerksomheten på grensesnittet mellom menneske og omgivelser og alle menneskers rett til en selvstendig tilværelse i samspill med andre. Dette er et fruktbart perspektiv for IT Funk, fordi informasjons- og kommunikasjonsteknologi spiller en stadig viktigere rolle – for menneskets forhold til sine materielle omgivelser, i mellommenneskelig kommunikasjon og for deltakelse i informasjonssamfunnet.
- *Brukere og brukermedvirkning*: Brukerbegrepet har forskjellig betydning avhengig av den sammenheng det opptrer i. I dette dokumentet er betegnelsen bruker anvendt om *sluttbruker* av IKT-baserte løsninger. Brukermedvirkning i et IT Funk-prosjekt betyr at sluttbrukerne deltar i planlegging, gjennomføring og evaluering av prosjektets aktiviteter. Bedrifter og FoU-institusjoner, som er viktige målgrupper og samarbeidspartnere for IT Funk, omtales ikke som brukere her.²⁵
- *Universell utforming* (også kalt design for alle eller inkluderende design). Dette er en formgivings- og planleggingsstrategi basert på likestilling som et viktig element i den fysiske utforming av samfunnet: Bygninger, utemiljø, kommunikasjonsmidler osv. skal utformes slik at løsningene kan brukes av alle. Universell utforming tilsier at man tilstreber gode løsninger med bred, funksjonell basis, som samtidig skal tilfredsstillende krav til sikkerhet, bærekraft, design etc. Målgruppen er alle mennesker - i alle aldre, størrelser og ferdighetsnivå. Tankegangen i universell utforming ble første gang tatt i bruk på bred basis ved innføringen i 1990 i USA av loven Americans with Disabilities Act (ADA), og brukes i dag over hele verden. Mer om temaet på IT Funks hjemmeside og via linker derfra (www.itfunk.org/docs/infoside-inkl-design.html)
- *Fri programvare* (Free Open Source Software): åpen kildekode og åpne standarder. Åpen kildekode har en annen forretningsmodell enn tradisjonell (proprietær) programvare, ved at kundene ikke må kjøpe en lisens for selve programvaren, men med mulighet for å kjøpe de andre tjenester som forventes

²⁴ Funksjonshemmingen må være av varig karakter for at den skal gi en person rett til trygd eller andre former for permanent offentlig støtte i Norge.

²⁵ I Forskningsrådets næringsrettede forskning og utvikling anvendes betegnelsen bruker om den bedrift som er kontraktspartner for prosjektet, og selv dekker 50 % eller mer av prosjektkostnadene.

ved bruk av programvare (installering, opplæring, support osv.) Fri programvare gir ikke i seg selv tilgjengelighet for alle, tvert imot er det behov for økt innsats for å sikre at dette kravet legges til grunn ved utvikling og vedlikehold av slik programvare og åpne standarder.

- *eAccessibility og eInclusion*: I EU brukes to betegnelser som sammen dekker IT Funks arbeidsområde:
 1. *eAccessibility*: tilgjengelige IKT-løsninger (utstyr og tjenester), dvs. at de er utformet slik at de kan brukes av de aller fleste
 2. *eInclusion*: en samlet politikk for et inkluderende informasjonssamfunn, der alle har de nødvendige forutsetninger for å delta; definert som tilgang til IKT, tilgjengelige løsninger og kompetanse til å bruke dem.

Vedlegg 5 Evalueringstekniske momenter

Et av vedleggene til evalueringsrapporten i 2005 hadde tittelen "Evalueringstekniske momenter". Dessverre er mye av det som den gang ble skrevet (av Ekeland) fortsatt relevant, men det har også vært gjort framskritt på noen områder.

La oss med en gang understreke at IT Funk ikke skiller seg negativt ut i forhold til andre programmer – det være seg i Forskningsrådet eller i Innovasjon Norge – som vi har evaluert eller kjenner til. Hensikten er bare å illustrere at store deler av det norske tiltaksapparatet og de bevilgende departementer ikke har en kultur for systematisk datainnsamling som støtter opp om evalueringsarbeid. Dermed blir det vanskeligere å avgjøre om offentlig midler har vært brukt på etter intensjonene.

La oss også understreke at IT Funks koordinator, arkivpersonalet i Forskningsrådet, denne gang som i 2005, har vært meget sørvisvennlige og velvillige. Det som følger er rettet til de som er ansvarlige for å legge til rette for at evalueringer av prosjekter i offentlig regi skal få en best mulig og billigst mulig evaluering.

Forberede evaluering fra dag én

Det vi savner er at i det et tiltak blir utformet og satt i verk så må en legge til rette for en fremtidig evaluering. En må spørre seg – hvilke indikatorer vil en bruke for å måle om tiltaket har vært en suksess – og så spørre seg hva som kan være datagrunnlaget for disse indikatorene. I 2005 evaluering var det fokus på om bedriftene hadde en markedsplan, men uten at bedriftene måtte levere inn noen markedsplan i forbindelse med prosjektstart. I denne perioden har det vært lagt vekt på videreføring og resultater, men uten at har laget et rapporteringssystem tilpasset de indikatorene. Ikke bare ville dette lage et mye bedre datagrunnlag, men det ville ikke minst signalisere klart for alle involverte hva som var de sentrale suksessindikatorer. En ville også kunne følge utviklingen fra år til år. Det å hente inn opplysningene i etterkant har mange åpenbare ulemper, som erindringsforskyvninger, enighet om hvordan de definerte kategoriene skal forstås i praksis.

Nøkkelen til å legge et godt grunnlag for evalueringer ligger selvsagt i å gjøre dette til en del av prosjektadministrasjonen fra starten av.

Legge til rette for kobling av data

Et annet hovedpunkt er at en i altfor liten grad legger til rette for kobling av data. I dette tilfelle lar ikke informasjonen på IT Funks hjemmeside seg koble mot regnskapsdata og indikatordata i Forskningsrådet. Det ville vært en stor fordel. Ved å bruke prosjektnummer som gjennomgående identifikator ville en spare mye manuell bearbeiding av data. Vi ser i denne evalueringen (som i de fleste andre) at antall prosjekter, hvor mange vitenskapelige artikler med referee prosjektene har generert ikke stemmer helt overens. Nå kunne en si at det er Forskningsrådets databaser som er fasiten, men ved å legge til rette for kobling kunne en enkelt ha funnet ut hva uoverensstemmelsene skyldtes. Det kan være alt fra tastefeil til ulik periodisering i kombinasjon med (i praksis) ulike definisjoner osv. Enda viktigere er det at de prosjektkategoriene som en bruker på hjemmesidene (forprosjekt, hovedprosjekt osv.) da kunne kobles mot de økonomiske dataene i Forskningsrådets databaser.

For IT Funk har forbindelsen mellom forprosjekt og hovedprosjekt helt fra starten vært et viktig spørsmål uten at det har vært laget noe opplegg for å rapportere dette underveis¹, om prosjektenes videre skjebne målt på ulike måter. Hadde en fra starten av – eller i alle fall fra det tidspunkt en mente at slike opplysninger var sentrale – laget rutiner for å registrere dette så hadde en ikke bare når et tiltak ble evaluert, men løpende kunne følge utvikling av disse indikatorene.

Utnytte egne og offentlige registre

Nøkkelen til rasjonelt evalueringsarbeid er at prosjekter, personer, patenter og bedrifter er identifisert med entydige identifikasjonsnumre. Det vil si i personnummer, bedrifts- og foretaksnummer. Da kan en følge bedrifter og personers videre karriere og relasjoner på en veldig kostnadseffektiv måte ved bruk av egne og offentlige registre. Hadde en gjort dette så kunne en for eksempel enkelt se hvilke andre av Forskningsrådets programmer en IT Funk prosjektleder hadde vært involvert i, finansiering, resultatindikatorer (vitenskapelige artikler etc.). En kunne sett på salgsinntekter til IT Funk bedriftene over mange år. Kort sagt – en kunne utnytte den enorme mengden digitalisert informasjon som finnes, men for å kunne gjøre det må en kunne koble, kunne søke. Her har det skjedd noen framskritt. Det er økt bruk av databaser, men det er fortsatt et stykke igjen når det gjelder koblingsmuligheter og den aktive bruken av de koblingsmulighetene som allerede finnes.

Ta vare på opplysninger om de prosjektene som får avslag

Det er sett fra en evalueringsfaglig synsvinkel alltid viktig å også undersøke de prosjektsøknadene som får avslag. De prosjektene som får avslag kan gi viktig informasjon om programmets evne til å velge gode prosjekter. I IT Funks tilfelle finnes det ikke formelle avslag pga. av den dialogorienterte søknadsprosedyren, men de henvendelsene som ikke ble fulgt opp burde ha vært registrert. Hovedproblemet med evaluering er hva som ville ha skjedd hvis tiltaket ikke ble satt i verk og en viktig måte å analysere det problemet er å se på dem som ikke fikk være med på tiltaket.